

GAZDASÁGI
VERSENYHIVATAL

Jelentés

a fa építőanyagok magyarországi piacán lefolytatott gyorsított ágazati
vizsgálatról

Budapest, 2021.

Tartalom

Vezetői összefoglaló	3
Az ágazati vizsgálat eredményei.....	3
A Gazdasági Versenyhivatal célja a gyorsított ágazati vizsgálattal	4
A gyorsított ágazati vizsgálat lefolytatása.....	4
I. Az ágazati vizsgálat indítására okot adó körülmények, a vizsgálat célja	6
II. A gyorsított ágazati vizsgálat, mint jogintézmény; a vizsgálat módszertana, az egyes vizsgálati lépések összefoglalása	8
Az ágazati vizsgálatok célja, általános szabályai.....	8
A gyorsított ágazati vizsgálat különös szabályai	9
A vizsgálat módszertana, az egyes vizsgálati lépések összefoglalása	9
III. A gyorsított ágazati vizsgálat tárgyát képező termékkör	12
A fa építőanyagok típusai és származási helyük.....	12
Lehetséges helyettesítő anyagok – a faanyag alternatívái az építkezéseken.....	13
Fafajok közötti helyettesíthetőség.....	15
IV. Az értéklánc bemutatása	19
V. A magyarországi erdőállomány.....	21
VI. Kitermelők, importőrök és fafeldolgozók.....	23
Hazai fakitermelők.....	23
Építési fa magyarországi importja	27
Fafeldolgozók	27
VII. Kereskedők	29
Kiválasztott termékek beszerzési árainak alakulása.....	30
Kiválasztott termékek végfogyasztói árainak alakulása.....	33
A kiskereskedők árrésének alakulása.....	35
VIII. Kivitelezők	38
IX. Megállapítások és javaslatok	39
A gyorsított ágazati vizsgálat főbb megállapításai.....	39
A GVH javaslatai	40
X. Mellékletek.....	42
Felhasznált irodalom.....	42
Internetes források.....	42

Vezetői összefoglaló

Az ágazati vizsgálat eredményei

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) által a fa építőanyagok magyarországi piacán lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálat tapasztalatai szerint a fenyőfából készült építőanyagok 2021 során tapasztalt, jelentős mértékű áremelkedése mögött elsősorban világgazdasági folyamatok állnak, amelyeknek nagymértékben ki van téve hazánk, hiszen a fa építőanyagok döntő többsége importból származik. A piaci szereplőktől beszerzett mennyiségi- és áradatak elemzése alapján az ágazatban nem volt jellemző gyakorlat, hogy a belföldi építkezéseket faanyaggal kiszolgáló kereskedők a világszinten megfigyelhető drágulásra hivatkozva még tovább növelték volna az értékesítésük során alkalmazott árreket. Ugyanakkor a jelentős áremelkedés a lakosság és a vállalkozások széles körét hátrányosan érinti.

A világgazdasági folyamatok közül a legjelentősebb tényező a megnövekedett amerikai és kínai kereslet az európai fa alapanyagok iránt. Az egyesült államokbeli és az ázsiai szereplők magasabb árakat ajánlottak az európai fűrészárúért, így irányukba növekedett az export. Emellett az áremelkedéshez hozzájárult még az is, hogy a 2017–2020-as időszakban Európában bekövetkezett egészségügyi fakitermelés nagy mennyiségű, ámde gyengébb minőségű alapanyaggal látta el a piacot, így éveken át alacsonyan maradt a rönk ára, majd 2021-ben a piaci igényeket már a drágább (bár jobb minőségű) rönkből lehetett csak kiszolgálni. Ezen túlmenően a drágulásban közrejátszottak még a növekvő üzemanyag- és energiaárak, valamint a munkaerőhiány is.

Az európai kínálati oldal visszaesésével egyidőben a belföldi kereslet növekedése volt tapasztalható, egyrészt a járványidőszakban jellemző lakásfelújítási- és barkácsolási kedv fokozódásának, másrészt az építkezést segítő állami támogatásoknak, továbbá az állami beruházásoknak köszönhetően. Ezen körülmények miatt értelemszerűen tovább nőtt a fatermékek iránti hazai kereslet, amelyre a piac növekvő árakkal reagálhatott. A magas árak viszont legalább lehetővé tették, hogy a termékek nem tűntek el teljesen a piacról.

A rövidtávú ellátási nehézségek és jelentős áremelkedések következtében ugyanakkor lényegesen megemelkedett a fogyasztói árak szórása, a korábban tapasztaltnál nagyobb áreltérések voltak érzékelhetők az egyes értékesítési helyek között.

Ezzel összefüggésben a GVH és a társhatóságok tapasztalatai szerint a fa építőanyagok tekintetében a kiskereskedelmi árak megismerhetősége és átláthatósága nem kellő mértékű, és az árak nehéz megismerhetősége jelentősen megnehezíti a fogyasztók számára, hogy a számukra legkedvezőbb ajánlatot tudják kiválasztani.

A GVH vizsgálata során külön hangsúlyt fektetett a fenyőből készült építőipari termékek helyettesíthetőségére, a helyettesítő termékek feltárására. A feltárt információk alapján az látszik, hogy a faipari termékek lényegében nem helyettesíthetők az építkezéseken, azonban a fafajok között egyre bővülő helyettesítési lehetőségek vannak. Ezek közül is kiemelkednek azok a kutatások, amelyek célja a rosszabb minőségű fenyőfajok, illetve a lombos fák alkalmazási lehetőségeinek feltárása az építőiparban. A hazánkban jobban elterjedt lombos

fajfajta építőipari alkalmazhatóságához kapcsolódó sikeres kutatások és az eredmények nyilvánosság előtti megjelenítése segíthet oldani a fenyő jelentőségét, egyeduralmát az építkezéseken, ami hosszabb távon kedvező folyamat az építkezőknek, kivitelezőknek.

A GVH tapasztalatai szerint a fa építőanyagok forgalmazásával foglalkozó vállalkozások készletnyilvántartási és ügyviteli rendszerei több esetben elavultak, nem felelnek meg a mai kor követelményeinek. Ez akadályozhatja a vállalkozások belső működését, és kedvezőtlen hatással lehet a vevők, fogyasztók kiszolgálására, a gyors és precíz árajánlatok megtételére.

A gyorsított ágazati vizsgálat eredményei alapján a GVH négy pontból álló, részletes javaslatcsomagot dolgozott ki.

A Gazdasági Versenyhivatal célja a gyorsított ágazati vizsgálattal

A GVH kiemelten fontosnak tekinti a tiszta versenyt az építőipari alapanyagok piacán, így prioritásként kezeli az ezen piacokon felmerülő piaci jelzéseket, és valamennyi, a jogszabályokban biztosított eszközeivel fellép a piaci problémák feltárása és kezelése érdekében.

A jogalkotó 2021 nyarán egy új eszközt adott a GVH kezébe annak érdekében, hogy a jogszabályban szereplő feltételek esetén hatékonyan és gyorsan feltárja és értékelje egy piac versenyviszonyait. A GVH e jogszabály megjelenését követően elsőként a kerámia-falazóelemek piacán indított gyorsított ágazati vizsgálatot, majd figyelme a fa építőanyagok felé fordult.

Az építőipari alapanyagok ára 2021-ben hirtelen, jelentős mértékben emelkedett, amely a gazdaság és a társadalom számos szegmensét hátrányosan érintette. Ezzel összefüggésben számos piaci jelzés, panasz érkezett a GVH-hoz, amelyek egy jelentős része a különféle fa építőanyagok kirívó mértékű áremelkedéséhez kapcsolódott.

A fa építőanyagok hazai ellátási láncja kifejezetten kitett a globális folyamatoknak, nagyon jelentős a környező országokból érkező import aránya. A gyorsított ágazati vizsgálatban a GVH ezért elsősorban arra a kérdésre kereste a választ, hogy mi okozhatta az import termékek árának emelkedését, illetve a magasabb árakra hogyan reagáltak a belföldi piaci szereplők, magatartásuk mennyiben járulhatott hozzá a dráguláshoz.

A gyorsított ágazati vizsgálat lefolytatása

A GVH munkatársai a gyorsított ágazati vizsgálat megindítását követően rövid idő alatt számos helyszíni kutatást folytattak le Magyarországon különböző területein. Ennek során több építőanyag-kereskedő telephelyén, fafeldolgozó vállalkozásnál és beszerzési társulásnál is végeztek eljárás cselekményeket. Ezzel párhuzamosan széleskörű adatgyűjtést végzett a GVH az ágazatban működő, az ellátási lánc különböző szintjein országsszerte elhelyezkedő vállalkozások körében: adatkérésrel fordult a versenyhatóság valamennyi, Magyarországon működő erdőgazdasághoz, számos beszerzési társuláshoz és szakmai szervezethez, valamint fafeldolgozó, -importőr és -kereskedő cégekhez, valamint jelentős mennyiségű fa építőanyagot felhasználó kivitelezőkhöz.

A GVH ezúton mond köszönetet az együttműködésért valamennyi megkeresett vállalkozásnak és társhatóságnak (Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, Központi Statisztikai Hivatal), valamint az Innovációs és Technológiai Minisztériumnak, amelyek – a gyorsított ágazati vizsgálat ütemezéséhez igazodva – rövid idő alatt részletes válaszokkal és adatokkal segítették a tényfeltárást. Együttműködésükkel hozzájárultak ahhoz, hogy a versenyhatóság eredményesen feltárja és értékelje a fa építőanyagok hazai piacának versenyviszonyait.

I. Az ágazati vizsgálat indítására okot adó körülmények, a vizsgálat célja

Az építőipari alapanyagok ára 2021-ben rég nem látott mértékben emelkedett. A drágulást az építőipari vállalkozások, a megrendelők és az építetők is megérezték. Társadalmi szinten vetődött fel a kérdés, hogy mi okozhatja a drasztikus mértékű áremelkedést, illetve lehetséges-e megfékezni azt.

Ha egy szektorban jelentős mértékű, hirtelen árváltozások következnek be, annak számos oka lehet. Leggyakrabban ez valamilyen külső sokkra vezethető vissza. Ilyen sokk érheti a keresletet (pl. állami támogatások miatt megugró kereslet) és/vagy a kínálatot (pl. diszrupció az ellátási láncban, vis maior helyzetek) is. A legtöbb építőipari termék bonyolult ellátási láncokon keresztül jut el a végső felhasználókig, így számos szereplőnél következhetnek be olyan problémák, amelyek aztán kihathatnak az egész ellátási láncra. A jelentős mértékű áremelkedéseket ugyanakkor a piaci szereplők tisztességtelen piaci magatartása és ezáltal a piaci verseny tisztaságának torzulása is okozhatja. A versenyhatóságok célja szerte a világon az ilyen magatartások megakadályozása és felszámolása.

Jelen gyorsított ágazati vizsgálat célja annak feltárása, hogy a GVH-hoz érkezett panaszokban, piaci jelzésekben sérelmezett azon helyzet, hogy a fa építőanyagok ára drasztikus mértékben megemelkedett 2021-ben, illetve több esetben áruhiány alakult ki egyes fa építőanyagokból, mennyire tekinthető általános, országos szinten elterjedt jelenségnek. Amennyiben a feltárt bizonyítékok és tények alapján megállapítható, hogy a jelzésekben nem egyedi esetekről van szó, hanem ténylegesen egész Magyarországot érintő, szektorális szintű problémáról, úgy a GVH célja kideríteni, hogy a drágulás mögött a piaci verseny torzulása, valamilyen versenykorlátozó magatartás áll-e.

Amennyiben a GVH olyan körülményt észlel az ágazati vizsgálata során, amely arra mutat, hogy a fa építőanyagok árának emelkedését vagy a felhasználók fa építőanyagokkal történő ellátásának akadozását valamilyen tisztességtelen, versenykorlátozó piaci magatartás okozza/okozta, úgy törvényi hatáskörében megteszi az ennek orvoslásához szükséges lépéseket. Amennyiben a feltártak alapján olyan jelenségeket vagy piaci anomáliákat azonosít a hatóság, amelyek az építőipari drágulások okai lehetnek vagy azokhoz hozzájárulhatnak, ám azok kezelése a GVH hatáskörén túlmutat, úgy azokat kiemeli az ágazati vizsgálatot lezáró jelentésében, és javaslatokat fogalmaz meg azokhoz kapcsolódóan.

Versenyjogi szempontból az építőipar nagyon tág és heterogén szektor, azon belül számos érintett piac azonosítható. Minden versenypolitikai elemzés keretét az érintett piac határozza meg, lényegében ez a verseny arénája. Az egyes piaci problémák – jelen esetben a jelentős mértékű drágulás – okaira csak úgy bukkanhatunk, ha egy adott terméktípust és annak termelési láncát mélyebben megértjük. Igen csekély az esélye annak, hogy például a kavics ára teljesen azonos okokból változik, mint az importból származó faáru, a műanyag szigetelőanyag vagy a hazai agyagból belföldön gyártott téglá. Az építőipari alapanyagok drágulását ezért nem egy általános versenyszempontú ágazati elemzésben, hanem szűkebb termékpiacokra összpontosító vizsgálatokban célszerű áttekinteni.

A fentieknek megfelelően, a GVH által észlelt piaci folyamatok és fogyasztói jelzések mentén került sor elsőként a hazai kerámia-falazóelemek piacának vizsgálatára 2021 júliusában.

Ugyanakkor az építőipari drágulást sérelmező, a GVH-hoz érkezett panaszok és piaci jelzések jelentős része különféle fa építőanyagokhoz kapcsolódott. Az ország különböző területein építkezők számoltak be arról, hogy a korábbi évekhez képest jelentős mértékben megnőtt a különböző építési célra szánt faanyagok ára, továbbá számos esetben nem áll rendelkezésre a fatelepeken és a faanyag kereskedőknél a vásárolni kívánt faár.

A fa építőanyagok felhasználása igen széleskörű, főleg a lakossági építkezések és lakásbővítések, felújítások igényelhetnek nagy mennyiségben fatermékeket. A vizsgált termékkört érintő piaci problémák által érintett társadalmi réteg tehát igen jelentős.

A fa építőanyagok – amelyek a későbbiekben kifejtett okokból elsősorban fenyőből készült termékek – termelési láncának egyik sajátossága, hogy a termékek alapanyagának kitermelésére főként külföldön kerül sor, tekintve, hogy a kedvezőbb földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeken nagyobb mennyiségben és jobb minőségben áll rendelkezésre ezen fafajta. A fa építőanyagok hazai piaca tehát – szemben a kerámia-falazóelemekkel – meglehetősen kiszolgáltatott a globális folyamatoknak.

A fenti körülmények mentén döntött úgy a GVH, hogy jelen gyorsított ágazati vizsgálatban – a kerámia-falazóelemek után – a fa építőanyagokat vizsgálja. Ezen döntése ugyanakkor nem jelenti azt, hogy további építőipari alapanyagok nem képezhetik vizsgálat tárgyát a jövőben.

A GVH ezzel párhuzamosan több más építőipari alapanyag piacán működő vállalkozás magatartását is vizsgálja versenyfelügyeleti eljárások keretében (cement-, illetve kavicspiac), illetve számos egyéb, versenyjogi jogsértést felvető piaci jelzést vizsgál.

II. A gyorsított ágazati vizsgálat, mint jogintézmény; a vizsgálat módszertana, az egyes vizsgálati lépések összefoglalása

Az ágazati vizsgálatok célja, általános szabályai

A magyar jogrendben meglehetősen régi, 2001. február 1-je óta létező jogintézmény a GVH hatáskörébe utalt ágazati vizsgálat. Az eljárástípus bevezetését elrendelő törvény szerint „ez a módszer megfelelő adatokkal alapozza meg a GVH által végzett piacfigyelő munkát.”¹ Az azóta többször módosított, jelenleg hatályos, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) 43/D. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a GVH, amennyiben az ármozgások vagy más piaci körülmények arra utalnak, hogy az adott ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul vagy korlátozódik, a piaci folyamatok feltárása és értékelése céljából végzéssel ágazati vizsgálatot indíthat.

A szakirodalom szerint az ágazati vizsgálat célja egy viszonylag jól körülhatárolható piacon, ágazatban felbukkanó versenyprobléma észlelése esetén annak okainak tisztázása. A vizsgálat során bizonyos közhatalmi eszközök is a GVH rendelkezésére állnak. Ágazati vizsgálat indítása esetén nem állapítható meg biztosan, hogy a verseny torzulása vagy korlátozódása adott vállalkozások magatartásának tudható-e be, valamint nem lehet konkrét jogsértő magatartást valószínűsíteni sem olyan mértékben, amely lehetővé tenné versenyfelügyeleti eljárás indítását. Ilyen esetekben is szükséges lehet azonban arra, hogy a GVH rendelkezésére álljon olyan eszköz, amely révén – az ágazatban működő vállalkozások számára kötelező adatszolgáltatások előírásával – feltérképezheti az érintett piac működését, annak szerkezetét, viszonyait.²

A Tpv. szerint, amennyiben az ágazati vizsgálat eredménye alapján olyan piaci zavar áll fenn, amely versenyfelügyeleti eljárás révén nem vagy nem teljeskörűen orvosolható, akkor a GVH számára három további eszköz áll rendelkezésre: (i) tájékoztatja az Országgyűlés feladatkörrel rendelkező bizottságát, illetve a feladat- és hatáskörrel rendelkező minisztert vagy hatóságot, (ii) kötelező erővel nem rendelkező nyilvános ajánlást adhat ki a piaci szereplők számára a tisztességes és hatékony verseny fenntartását és előmozdítását, az üzletfelek megfelelő tájékoztatását elősegítő legjobb gyakorlatokra, követendőként ajánlott piaci magatartásra vonatkozóan, vagy (iii) szükség esetén jogszabály megalkotását vagy módosítását kezdeményezheti az arra jogosult szervnél.

Az ágazati vizsgálat – fenti rendelkezéseknek megfelelő – jogintézményét alapul véve bővítette a GVH hatáskörét a Kormány 2021 júliusában annak érdekében, hogy a sürgős beavatkozást igénylő versenyproblémák kezelésére a hatóság hatékonyabb, gyorsabb eljárást lehetővé tevő eszközökkel rendelkezzen.

¹ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény módosításáról szóló 2000. évi CXXXVIII. törvény 20. § indokolása.

² Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, 445. o. (Budapest, 2014; Szerk.: dr. Juhász Miklós, Ruszthiné dr. Juhász Dorina, dr. Tóth András)

A gyorsított ágazati vizsgálat különös szabályai

A Magyar Közlöny 2021. július 8-án közzétett 130. számában jelent meg – a veszélyhelyzeti jogalkotás szabályai által megengedett módon kormányrendelet formájában – azon jogszabály,³ amely a Tpv. fentebb ismertetett, ágazati vizsgálatra vonatkozó általános szabályaitól történő – a sürgős beavatkozás célját szolgáló – bizonyos eltérésekre adott lehetőséget a GVH részére egy új, gyorsított ágazati vizsgálatnak elnevezett jogintézmény bevezetésével.

A kormányrendelet szerint két feltétele van a gyorsított ágazati vizsgálat megindításának: egyrészt szükséges, hogy (i) valamely ágazat sajátosságai, egyedi jellemzőinek összessége vagy szerkezeti struktúrája alapján megalapozottan feltehető legyen, hogy az ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul vagy korlátozódik, másrészt, hogy (ii) ezen piaci problémák feltárása és kezelése érdekében sürgős beavatkozás legyen indokolt. Látható tehát, hogy – a Tpv. szerinti ágazati vizsgálat feltételeihez képest – további feltételként jelenik meg a sürgős beavatkozás indokoltsága.

A Tpv. ágazati vizsgálatra vonatkozó általános szabályait főszabályként alkalmazni kell a gyorsított ágazati vizsgálat során is, azonban a jogintézmény sürgősségi alkalmazási célja következtében fontos eltérésekkel, illetve kiegészítésekkel. A vizsgálati jelentés tervezetének egy hónap alatt kell elkészülnie, amely határidő két alkalommal, mindössze egy-egy hónappal hosszabbítható meg. A jogalkotó fontos eszközzel bővítette a GVH lehetőségeit és növelte hatékonyságát azzal, hogy a gyorsított ágazati vizsgálat szabályai – ellentétben a „normál” ágazati vizsgálat szabályaival – előzetes bírói engedély birtokában lehetővé teszik helyszíni kutatás lefolytatását a hatóság részéről, amennyiben a GVH kérelmében valószínűsíti, hogy a gyorsított ágazati vizsgálat céljával és tárgykörével kapcsolatos bizonyítási eszköz az indítvány szerinti helyen észszerű megalapozottsággal fellelhető. Ezen kérelemről a Fővárosi Törvényszéknek 24 órán belül döntenie kell a jogszabály szerint. Az eljárás további gyorsítását szolgálja azon rendelkezés, mely szerint az ágazatban működő vállalkozásoknak mindössze nyolc napjuk van észrevételeket tenni a vizsgálat alapján elkészülő jelentéstervezetre (a „normál” ágazati vizsgálatban irányadó, legalább 30 nappal szemben). A vizsgálók erőforrásainak a gyorsított ágazati vizsgálatra történő koncentrálása érdekében továbbá rögzítésre került, hogy iratbetekintésre csak a vizsgálat befejezését követően kerülhet sor, elkerülve az eljárás esetleges lassítását.

A vizsgálat módszertana, az egyes vizsgálati lépések összefoglalása

A GVH a jelen gyorsított ágazati vizsgálat megindításával rövid időn belül immáron második alkalommal élt a kormányrendelet adta új lehetőségekkel, és ennek eredményeképpen 2021. október 19-én megindította a fa építőanyagok hazai piacát érintő gyorsított ágazati vizsgálatát a piacon zajló folyamatok feltárása és értékelése céljából. Mindez annak következménye volt, hogy a GVH-hoz az elmúlt időszakban számos piaci jelzés érkezett az építkezéseken használt faanyagok árának 2021 során észlelt nagymértékű emelkedéséről, a fa építőanyagok esetében

³ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény eltérő alkalmazásáról szóló 406/2021. (VII. 8.) Korm. rendelet. Hatályba lépett: 2021. július 9-én.

gyakran fellépő hiányhelyzetekről, továbbá a rendelkezésére álló információk alapján a fenti jelenség Magyarország egész területét érintően megfigyelhető volt.

A vizsgálatot megindító végzés hirdetményi úton került közlésre a GVH honlapján, 2021. október 19-én 9 órakor. A vizsgálók ezt követően rövid idő alatt több, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) mint a faanyag kereskedelmi lánc felügyeletét ellátó erdészeti hatóság ellenőrzéseivel összehangolt helyszíni kutatást folytattak le Magyarország különböző területein, amelynek keretében fafeldolgozó vállalkozásoknál, építőanyag-kereskedőknél és egy beszerzési társulásnál is végeztek eljárási cselekményeket. A helyszíni kutatások során az ágazatban működő érintett vállalkozásoknak kétféle módon kellett adatot szolgáltatniuk:

- egyrészt információt adtak a vizsgálók kérdéseire az érintett piac szerkezetét, szereplőit, értékláncát és az árak alakulását érintően;
- másrészt különböző dokumentumokat, illetve számszerű adatokat bocsátottak rendelkezésre meghatározott termékek értékesítési árbevételéről és volumenéről, valamint a partnerekhez rendelt forgalmi adatokról.

A helyszíni kutatásokkal párhuzamosan – egy szélesebb körű adathalmaz begyűjtése érdekében – további piaci szereplőket kötelezett hasonló tartalmú adatszolgáltatásra a GVH, közel száz adatkérő végzést kiadva.

A helyszíni kutatásokat és az adatkéréseket megelőzően a vizsgálók a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) adatbázisai és egyéb, nyilvánosan elérhető nyilvántartások, valamint a már rendelkezésére álló egyéb információk alapján választották ki a legrelevánsabb, legkeresettebb fa építőanyagokat és – az általánosabb jellegű piaci információkon és tapasztalataikon túl – ezen konkrét termékekhez kapcsolódóan gyűjtöttek részletes adatokat a piaci szereplőktől. A különféle adatbázisok módszertana azonban részben eltérő, és a riportolásnál használt mértékegységek sem egyeznek meg minden esetben. A fa építőanyagok ugyanis megadhatók térfogatban (m^3) és tömegben (kg) is, a kettő közötti átváltást pedig érdemben befolyásolja a fa nedvességtartalma. Egy frissen kitermelt fa magas nedvességtartalommal bír, ami a szárítás, száradás során lecsökken. Egy m^3 -nyi fa tömege kb. a 60%-ára csökkenhet levegőn történő szárítás során is.

További módszertani nehézségeket okoz, hogy a kitermelt rönkfa nem alakítható egy az egyben építkezéseknél használatos faanyaggá. A konverzió során keletkezett hulladékfa fűrészporként, egyéb termékek (pl. OSB lap) alapanyagaként szolgálhat, tehát nem megy veszendőbe, viszont az építőipari fa mennyiségének vizsgálatakor figyelemmel kell arra lenni, hogy annak térfogata/tömege nem hasonlítható, adható közvetlenül össze a már felhasználásra kész faipari termékekkel (pl. gerenda, palló). Ezen módszertani nehézségek konkrét kezelésére mindig az adott fejezetben térünk ki.

Az értéklánc egyes szintjein működő vállalkozások esetében az adatgyűjtés középpontjában a következők álltak:

- (i) Az erdőgazdaságok esetében a GVH elsősorban arra volt kíváncsi, milyen fafajták kitermelését és értékesítését, milyen típusú termékek (pl. fa építőanyag,

tűzifa, asztalos fa) előállítását és értékesítését végzi az adott vállalkozás; mely fafajtákból előállított termékeket, milyen fa alapanyagokat használnak fel jellemzően az építkezők; milyen okokra vezethető vissza, hogy a fenyőből készült fa építőanyagok jellemzően olcsóbbak, mint az egyéb fafajtákból (pl. bükk, tölgy) készült építőanyagok; végez-e az adott vállalkozás faanyag feldolgozásához és kezeléséhez kapcsolódó tevékenységeket; kik alkotják a vevőkörét; illetve tapasztalható volt-e megnövekedett kereslet az elmúlt másfél évben.

- (ii) A beszerzési társulások szintjén ezzel szemben a potenciális beszerzési módokon, a kiskereskedelmi árakat befolyásoló szabályozásokon, valamint meghatározott termékeknek a hálózat tagjai általi értékesítésén volt a hangsúly.
- (iii) A kiskereskedők/tüzépek szintjén továbbá a GVH az általuk beszerzett fa építőanyagok körét, volumenét és értékét, az egyes beszállítókat, az értékesítési árakat és feltételeket, valamint az esetleges faanyag-feldolgozó, illetve -kezelő tevékenységeiket vizsgálta.
- (iv) A fa építőanyagokat ténylegesen felhasználó kivitelezőket az általuk felhasznált fafajtákról és faanyag típusokról, beszerzési forrásaikról és a beszerzési árákról, továbbá arról kérdezte a GVH, hogy szakmai tapasztalataik alapján milyen más anyagok képesek helyettesíteni a fa építőanyagokat az egyes felhasználási területeken.
- (v) A szakmai szervezeteket a GVH a gyorsított ágazati vizsgálat tárgyához kapcsolódó, általánosabb piaci információk és tapasztalatok beszerzése érdekében kereste meg.

III. A gyorsított ágazati vizsgálat tárgyát képező termékkör

A fa építőanyagok típusai és származási helyük

Hazánkban az építkezések során használt fa alapanyagok többségében fenyőből készülnek. Az épületfa (épületszerkezet fa) előállítására jellemzően lucfenyőt vagy erdei fenyőt, esetleg vörösfenyőt használnak. Építészeti segédanyagként a fenyőfajok gyengébb minőségű fűrészárui is használhatók.

Más fafajtákkal összehasonlítva megállapítható, hogy a fenyőből készült fa építőanyagok olcsóbbak. A vizsgálat során megkeresett erdőgazdaságok szerint ez egyrészt a fenyő gyorsabb növekedési ütemére vezethető vissza, másrészt az egységnyi alapanyagból kihozható értékes választék aránya is magasabb, így a kitermelés és feldolgozás hatékonysága kedvezőbb. Harmadrészt, az egyenes törzsnek köszönhető teljes automatizáció szintén csökkenti a feldolgozási költségeket. Európai szinten nézve a fenyő építőanyagokat tömegesen, nagy mennyiségben termelik ki, ami szintén közrejátszik az árak alakulásában, ahogyan az is, hogy a fenyőfajták anyagsűrűsége a lombos fafajtákhoz képest alacsony, ezért azonos szállítási eszközzel több fuvarozható belőlük (a szállításra vonatkozó súlykorlátozások következtében), mely tömeges szállítását is olcsóbbá teszi.

Mivel a gyorsított ágazati vizsgálat fókuszában a hazai építkezéseknél szerkezetépítési célokra használt faipari alapanyagok állnak, ezért a vizsgálat a fenyőfára fókuszált elsősorban. A más fafajtákból készülő termékek jellemzően beltéri felhasználásra (pl. lambéria, parketta, nyílászárók) készülnek, ezek pedig nem képezik az ágazati vizsgálat tárgyát.

A Magyarországon felhasznált fa építőanyagok háromféle forrásból származhatnak: belföldről, EU-n belüli importból és harmadik országokból származó importból. A háromféle eredetet háromféle statisztikai adatszolgáltatás alapján mutatjuk be. A belföldi kitermelést és exportot a KSH adatai alapján vizsgáljuk. Az importadatokat pedig nagyrészt a NAV Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) és Vámstatisztika adatbázisaira alapozva vizsgáltuk meg. Utóbbiak esetén az építőipari felhasználáshoz kötődő kombinált nomenklatúra kódokat (4403, 4407, 4409, 4410 és 4418) elemeztük csak. Az adatokat helyenként kiegészítettük a KSH megfelelő külkereskedelmi adataival is.

Bár a faállománnyal borított területek mindössze 9,7%-án van fenyő Magyarországon,⁴ az összes kitermelés 16%-át adja a fenyő. Ez elsősorban a fafajta gyors növekedésének köszönhető. Az éves szinten hazánkban kitermelt ipari fenyőfa 858 ezer m³ volt 2020-ban, 40 ezer m³-rel több, mint egy évvel korábban. Ennek a mennyiségnek viszont csak kb. a negyede volt fűrészipari rönk vagy egyéb fűrészipari alapanyag, a többség papírfá és rostfa volt.⁵ Ennek oka, hogy a hazai termőhelyi adottságok (domborzat, talaj, klíma) nem kedveznek a fenyőfajoknak, a hazai fenyőanyag zöme laza szövetű, a fatest nem elég szilárd, így nem

⁴ Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/ku/kor0004.html (letöltve: 2021. november 11.)

⁵ Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.) és Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2019 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2020.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=41572 (letöltve: 2021. december 9.)

megfelelő minőségű építőipari célokra. Magyarországon eleve szélsőséges termőhelyeken került sor fenyvesek telepítésére erdősítési célból, például alföldi homokos talajon. Az építőipari célokra leginkább megfelelő lucfenyő a teljes hazai élő fenyőfaállomány mindössze 8%-át teszi ki.⁶ Ezzel összhangban a GVH által megkeresett 22 erdőgazdaság közül mindössze öt jelezte, hogy értékesít építési fát is.

A külföldről származó, kimondottan építőipari felhasználásra szánt fenyőfaimportból (2019-ben és 2020-ban) 130 millió kg volt a nedvesebb és nem feldolgozott gömbfa és kb. 400 millió kg a szárazabb, már feldolgozott fűrészelt, szélezett fa. Összehasonlításképpen, tölgyből kb. 30-30 millió kg-nyi érkezik hazánkba gömbfaként és fűrészelt faárúként is.

A fenyőfaimportból a nedvesebb, nem feldolgozott gömbfa 85%-a Szlovákiából származott, míg fűrészelt fából az import nagyjából fele ukrán, és kb. 30%-a származik csak Szlovákiából. Ebből a típusból Fehéroroszország, Ausztria, Románia és Csehország emelhető még ki, bár mindegyikük importrészesedése bőven 10% alatt maradt az elmúlt években.

Lehetséges helyettesítő anyagok – a faanyag alternatívái az építkezéseken

A gyorsított ágazati vizsgálat egyik központi kérdése, hogy mennyiben lehetséges a faanyagot helyettesíteni az építőiparban, ezért erre vonatkozóan számos piaci szereplő szakmai álláspontja került beszerzésre. A helyettesíthetőség kérdése az egyes felhasználási célokhoz kötötten vizsgálható. A fentieknek megfelelően az eljárás során a GVH az épületfa termékekre fókuszált, mely termékkörön belül a piaci szereplők egyöntetűen a tető- és egyéb szerkezeti elemek építését, készházak egyes elemeinek építését, továbbá a zsaluzást jelölték meg elsődleges felhasználási területként.

1. ábra. Fából készült tetőszerkezet.

Forrás: www.northwoodsanglican.org/hordó-alakú-tető (letöltve: 2021. november 16.)

⁶ Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

2. ábra. Fából készült zsalu.

Forrás: www.stock.adobe.com (letöltve: 2021. november 17.)

A gyorsított ágazati vizsgálat során megkeresett ágazatban működő vállalkozások – köztük számos, kifejezetten építéssel és kivitelezéssel foglalkozó cég – szinte egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy a fa építőanyagok a felsorolt felhasználási területek egyikén sem helyettesíthetők észszerűen más termékkel.

A beérkezett válaszok alapján megállapítható, hogy különösképpen igaz ez a megállapítás a tetőszerkezetekben felhasznált fa építőanyagokra, amelyek esetében szinte nem is létezik más alternatíva. Jóllehet elképzelhető, hogy acél szarufák és lécek kerüljenek beépítésre egy tetőszerkezetbe (főleg, ha egy kivitelező például moduláris házak építésével foglalkozik és ezért eleve dolgozik acél profilokkal) – ezt a megoldást ténylegesen alkalmazta is egy válaszadó kivitelező a faanyagok drágulása miatt –, azonban ez rendkívüli módon megbonyolíthatja a tervezési, kivitelezési folyamatokat, továbbá az acél ára sem teszi lehetővé, hogy igazi helyettesítő termékként lehessen tekinteni rá hosszabb távon. Hagyományos ácsszerkezetű tető építése során tehát szinte kikerülhetetlen fa építőanyagok alkalmazása.

3. ábra. Fém tetőszerkezet.

Forrás: www.findglocal.com (letöltve: 2021. november 16.)

Zsaluzás esetében hasonló a helyzet a tetőszerkezetekben felhasznált fa építőanyagokhoz. Ugyan lehetséges lenne acél zsaluval kiváltani a faanyagot, mindazonáltal az acél fajsúlya, nehéz megmunkálhatósága, valamint ára miatt valószínűsíthetően nem tekinthető valódi opciónak. Zsaluzáshoz használhatók még a cementkötésű forgácslapok, azonban egyrészt ezek is részben faanyagból készülnek, másrészt áruk is eleve magasabb.

Fafajok közötti helyettesíthetőség

Az egyes fafajok különböző felhasználási módjai szigorú szakmai szempontok szerint alakultak ki az évszázadok során. A károsítókkal szembeni tartósság, az anyagsűrűség, a szilárdsági mutatók, a megmunkálhatóság, a kopásállóság, vetemedésre, repedésre való hajlam, a göcsösség mind-mind fontos szempontok, és az adott felhasználásnál eltérő súllyal esnek latba. Ezek mellett külön szempontrendszer van az építőipart kiszolgáló fűrésziparnak, hiszen nem elég, ha egy adott fafaj alkalmas az adott célra, de a félkész terméket (pl. gerendát) gazdaságosan kell tudni előállítani, azaz viszonylag kis szállítási és megmunkálási költségek mellett, lehetőleg kevés hulladékkal és melléktermékkel. Mindezek alapján hazánkban és a térségben évszázadok óta a fenyő a legelterjedtebb építőipari faanyag, a fűrészipar is annak feldolgozására specializálódott.

Különbségek vannak természetesen az egyes fenyőfajok között is. A lucfenyő jellemzője, hogy alacsony tömege ellenére is jó a rugalmassága. A gyorsított ágazati vizsgálatban megkérdezett erdőgazdaságok túlnyomó többsége a lucfenyőt említette első helyen, mint az építési fatermékek legkiválóbb alapanyagát. A lucfenyő törzse hamar feltisztul, a faanyag nem göcsös, abból kifejezetten hosszú, több méteres építőfa anyagok is előállíthatók, mindez pedig növeli a felhasználhatóságát, a gyantatartalma pedig a tartósságát is. A lucfenyőt gyors növekedési ütem és könnyű megmunkálhatóság is jellemzi, fája puhának tekinthető.

4. ábra. Lucfenyők.

Forrás: Wikimédia Commons képgyűjtemény (letöltve: 2021. november 16.)

A másik, építőiparban hasonlóan elterjedt fenyőfajta az erdei (vagy borovi) fenyő, amely szintén alacsony sűrűségű puhafa, magas szilárdsággal, azonban megnövekedett gyantatartalmának köszönhetően rideg, nehezen megmunkálható.⁷

5. ábra. Erdei fenyők.

Forrás: Wikimédia Commons képgyűjtemény (letöltve: 2021. november 16.)

A feketefenyő műszaki tulajdonságai kedvezőtlenebbek, mivel göcsös és durva a szerkezete, szilárdsága rosszabb, továbbá vetemedésre hajlamos, anyagsűrűsége pedig kétszer nagyobb, mint a lucfenyőé.⁸

⁷ Forrás: <https://kreativlakas.com/parkettazas/tulevelu-fafajok-jellemzoi-fajtai-es-muszaki-tulajdonsagaik/> (letöltve: 2021. november 11.)

⁸ Uo.

6. ábra. Feketefenyő.

Forrás: Wikimédia Commons képgyűjtemény (letöltve: 2021. november 16.)

A válaszadó erdőgazdaságok nyilatkozatai alapján az erdei- és a feketefenyő építőipari felhasználására irányuló igény az elmúlt időszakban nőtt meg, a lucfenyő alapanyagok magasabb ára és a beszerzés elnehezülése következményeként.

Minőség tekintetében a legjobb építési fenyő alapanyag a vörösfenyő. Rendkívül szilárd, sűrű, csersavtartalma miatt tartós, továbbá szívós, rugalmas. Mindezek mellett könnyen megmunkálható, nem vetemedik és nem deformálódik.⁹

7. ábra. Vörösfenyő.

Forrás: Wikimédia Commons képgyűjtemény (letöltve: 2021. november 16.)

A fenyőfélékhez képest a keménylombos (pl. tölgy, bükk, fekete dió, akác) faipari választékok jellemzően burkolatok, belsőépítészeti elemek gyártása során kerülnek felhasználásra, továbbá

⁹ Uo., valamint: <https://www.alfoldfa.hu/tudastar/fenyofelek-lucfenyo-erdei-fenyo-borovi-vorosfenyo/> (letöltve: 2021. november 11.)

a bútöripari alkalmazásuk jelentős. A hazai erdőgazdaságok export értékesítésében ezek a fafajok dominálnak.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a jelen gyorsított ágazati vizsgálat tárgyát képező, fenyőből készült fa építőanyagok más fajtájú faanyagokkal történő helyettesíthetősége a rendelkezésre álló információk alapján nem tekinthető kizártnak. Egy, a Soproni Egyetem által tervezett kutatás kifejezetten azt a célt tűzte ki maga elé, hogy megvizsgálja, helyettesíthető lehet-e a fenyő más, hazánkban elérhető lombos faanyaggal. A Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kara már korábban is sikeres projektet valósított meg, amikor a fenyőből készült építési faanyagot felcserélték nyárfára, ami egyébként lágy lombos fafajként ritkán kerül felhasználásra az építőiparban. Ezen kísérlet bebizonyította, hogy a nyárpanelek szilárdsága megközelíti a fenyőét, rugalmasság és maradandó alakváltozás tekintetében pedig jobban is teljesíthetnek. Mindezekon túlmenően a nyárfában a göcsök jelenléte kevésbé csökkenti az anyag szilárdságát a fenyőhöz viszonyítva. Említésre érdemes továbbá az a felvetés, amely szerint égerből, juharból vagy hársból készült panelek esetén még ennél is jobb eredményeket lehet elérni.¹⁰

¹⁰ Forrás: https://www.agrarszektor.hu/noveny/draga-hianycikke-valhat-a-fenyo-epuletfa-magyar-megoldas-segithet-a-kivaltasaban.33192.html?utm_source=agrarszektor&utm_medium=email&utm_campaign=hirlevel (letöltés: 2021. november 05.)

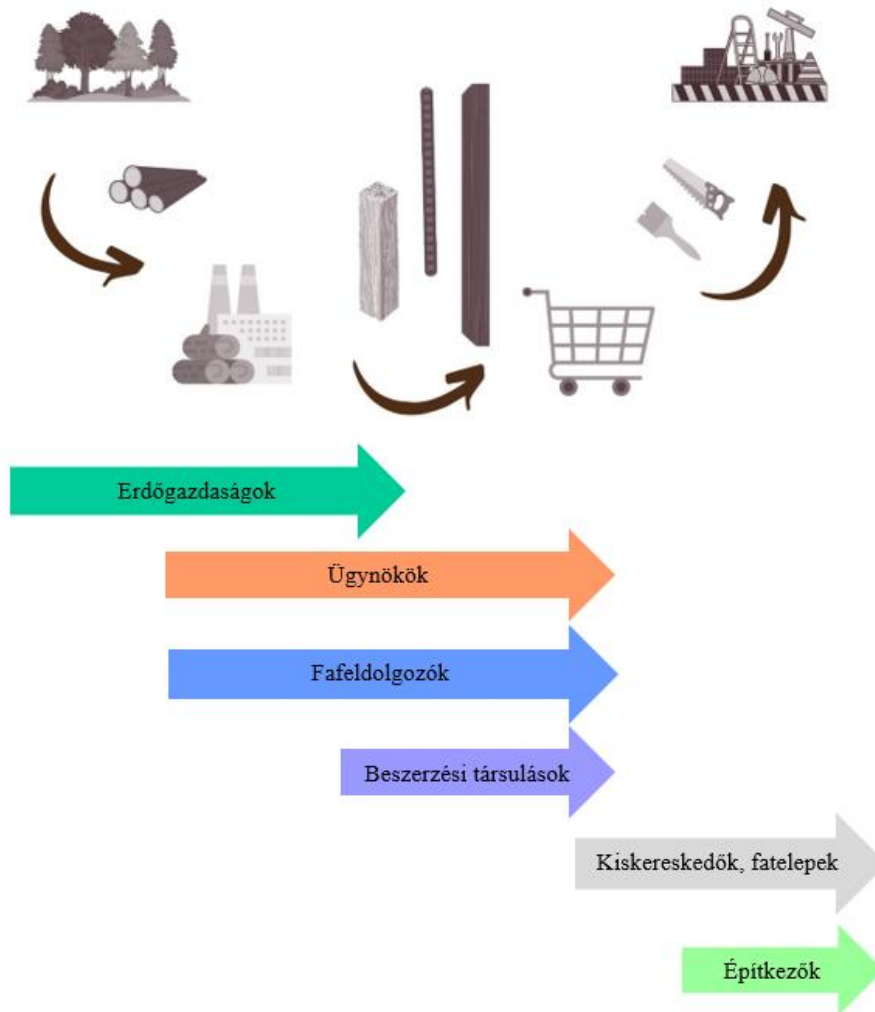
IV. Az értéklánc bemutatása

Az építési célra használt faanyagok hazai ellátási láncát az alábbi sematikus ábra mutatja be. Az értéklánc egyes szintjeinek jellemzésével a vizsgálati jelentés soron következő fejezetei foglalkoznak. Előljáróban fontos azonban látni azt, hogy igen változatos képet mutat az, hogy az egyes szinteken elhelyezkedő, ágazatban működő vállalkozások az ellátási lánc különböző mozzanataiból mennyiben veszik ki a részüket.

Így van olyan erdőgazdaság (mind hazai, mind külföldi), amely kizárólag primer fatermékeket állít elő és további feldolgozás nélkül értékesíti ezeket. Mások ezzel szemben rendelkeznek fűrészüzemmel vagy például raklap gyártással is foglalkoznak. Hasonlóképpen, a faanyagot importáló vállalkozások között is vannak tisztán kereskedelmi-ügynöki tevékenységet¹¹ folytató cégek, mások ezzel párhuzamosan tényleges fafeldolgozást is végeznek a továbbértékesítést megelőzően. Az is színes képet mutat, hogy a hazai fa kiskereskedők és fatelepek változatlan formában értékesítik tovább az épületfát, vagy bizonyos fokú feldolgozási- vagy kezelési tevékenységet is (pl. méretre vágás, gyalulás, impregnálás, pácolás) végeznek.

¹¹ Ügynöki tevékenység alatt értve a közvetítő kereskedők azon tevékenységét, hogy maguk kutatnak fel belföldi és/vagy külföldi fa építőanyag beszerzési forrásokat, majd a tőlük megvásárolt fa termékeket változatlan formában továbbértékesítik.

8. ábra. Az építési célra használt faanyagok hazai ellátási lánc.

Forrás: Adatszolgáltatás alapján saját szerkesztés

V. A magyarországi erdőállomány

A nyilvánosan elérhető adatok alapján jelenleg Magyarország területének nagyjából 20%-át teszik ki a faállománnyal borított területek.¹² Ezen arány jelentősnek tekinthető, főként, ha figyelembe vesszük, hogy az 1920-as évekre hazánknak megközelítőleg 10%-nyi erdőterülete maradt, amelyet mostanra tehát sikerült megkészserezni. Az erdőterületek növekedése folyamatosnak tekinthető.¹³ Míg 2019-ben 1 867 557 hektárnyi faállománnyal borított erdő volt az ország területén, addig 2020-ban ez a szám már 1 872 778 hektár volt.¹⁴

Összesen 458 ezer hektár, valamilyen szintű védelemmel rendelkező, illetve 832 ezer hektár Natura 2000 minősítésű erdőterület¹⁵ található hazánkban. Megyéenkénti bontásban az észak-magyarországi (Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyék) és a dél-dunántúli (Baranya, Somogy és Tolna megyék) régiókban található a legtöbb erdőrészlet és faállománnyal borított terület. Az észak-magyarországi régióban kiemelkedően sok, 400 789 hektár erdőrészlet található. A tulajdoni viszonyokat illetően elmondható, hogy az erdőterületek legnagyobb tulajdonosa az állam, amely több mint 1 millió hektárt tudhat magáénak. Közel ugyanekkora földterület van azonban magántulajdonban is, több mint 800 ezer hektár.¹⁶

A jelen gyorsított ágazati vizsgálat tárgyát képező fafajta, a fenyő mindössze 181 ezer hektárnyi területet foglal el a magyar erdőkre leginkább jellemző fafajcsoporttal, a tölgyvel szemben, amely termőterülete – ugyan különböző fajai révén együttesen, de – több mint 605 ezer hektáron terül el. A fenyőfajták közül egyértelműen az erdei fenyő a legelterjedtebb, amely 108 ezer hektárnyi területen él, míg a feketefenyő mindössze 57 ezer hektárt borít be. Elterjednek tekinthető hazánkban még az akác (456 ezer hektár), valamint a bükk (112 ezer hektár) is.¹⁷ Korosztály alapján vizsgálódva megállapítható, hogy a fiatalabb, 11-20 éves, illetve a 21-30 éves és a 31-40 éves korban lévő fák találhatók meg a legnagyobb területen hazánk tájain, míg a legkisebb területet a 91-100 éves fák foglalják el.¹⁸

¹² Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

¹³Forrás: <https://erdeiprogramok.hu/2019/07/24/nem-fogynak-a-fak-egyre-tobb-az-erdo-magyarorszagon/> (letöltve: 2021. november 3.)

¹⁴ Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/hu/kor0004.html (letöltve: 2021. november 11.)

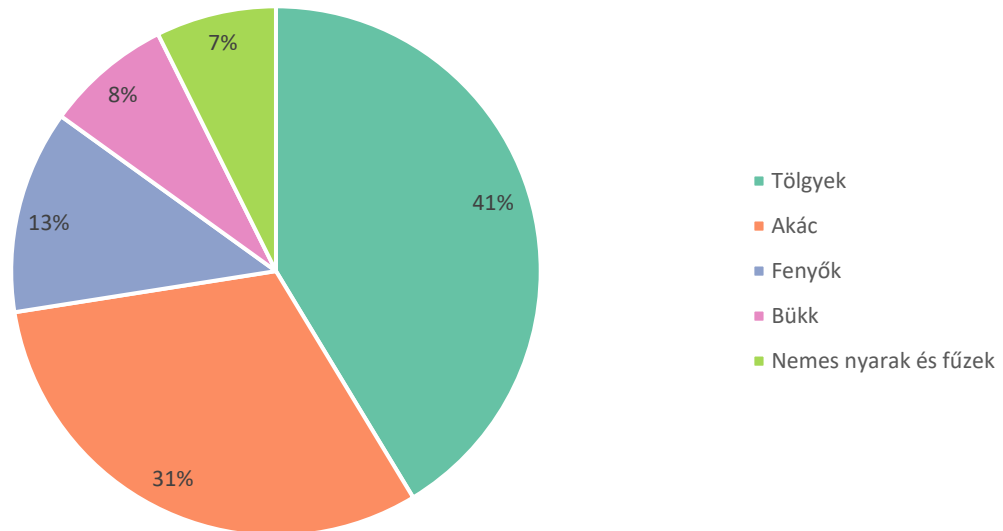
¹⁵ „A Natura 2000 hálózat az Európai Unió tagországaiban található legértékesebb természeti területek összefüggő rendszere. A Natura 2000 a világon egyedülálló, egységes szabályozású ökológiai hálózat, amelynek célja, hogy hozzájáruljon Európa vadon élő állat- és növényfajainak, valamint természetes élőhelyeinek hosszú távú fennmaradásához, az ember számára létfontosságú természeti környezet megőrzéséhez.” (Forrás: <https://natura.2000.hu/hu/frontpage> (letöltve: 2021. november 08.)

¹⁶ Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

¹⁷ Uo.

¹⁸ Forrás: KSH, https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/hu/kor0004.html (letöltve: 2021. november 11.)

9. ábra. A hazánkban honos főbb fafajok elterjedtsége

Forrás: Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

Hiába azonban a tölgyfa kiemelt jelentősége a magyar erdőkben, a legnagyobb mennyiségben kitermelt fafaj idehaza 2020-ban mégis az akác (1 302 569 m³), illetve a fenyő (1 029 143 m³) voltak. Tölgyfából 891 649 köbméter került kitermelésre a tavalyi év folyamán, míg bükkből 674 400 köbméter, nemes nyárból pedig több mint 950 ezer köbméter. Az adatokból az is látható, hogy fűrészipari rönknek leginkább nemes nyár (329 596 m³) és fenyő (168 604 m³) került kitermelésre.¹⁹

A faanyagok ipari felhasználása kapcsán fontos szem előtt tartani azt, hogy a fa alapvetően korlátozott mértékű természeti erőforrásunk. A hazai erdőkben a kiegyensúlyozott, fenntartható erdőgazdálkodás a cél, a kitermelés hatósági előírások és maximalizált mennyiségek mentén történik. Ebből következik az, hogy ezen alapanyag felhasználása iránti – egyébként bármely szektor által támasztott – fokozódó üzleti igények nem feltétlenül elégíthetők ki korlátlanul. A válaszadó erdőgazdaságok közül többen említették, hogy a megrendelések kielégítése érdekében kezdeményezték az erdészeti hatóságnál a kitermelési tervek módosítását, ez alapján bővült is a rendelkezésre álló faanyag mennyiség, ennek azonban vannak észszerű korlátai.

¹⁹ Magyarország erdeinek összefoglaló adatai 2020 (Nemzeti Földügyi Központ, Erdészeti Főosztály, Budapest, 2021.), https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

VI. Kitermelők, importőrök és fafeldolgozók

Hazai fakitermelők

A hazai fakitermelést és -értékesítést az erdőgazdálkodók végzik a vagyonkezelésükben lévő erdők faállományaira alapozva. Az erdők kezelése szempontjából elkülönülnek az állami és nem állami tulajdonban álló erdők. Magyarországon az erdőterület 56%-a állami, 1%-a közösségi, 43%-a pedig magántulajdonban van. A magántulajdonú erdőket az erdészeti hatóság által nyilvántartásba vett erdőgazdálkodók kezelik. Az állami erdők kezelését 22 erdőgazdaság végzi, melyeket adatkérés keretében keresett meg a GVH.

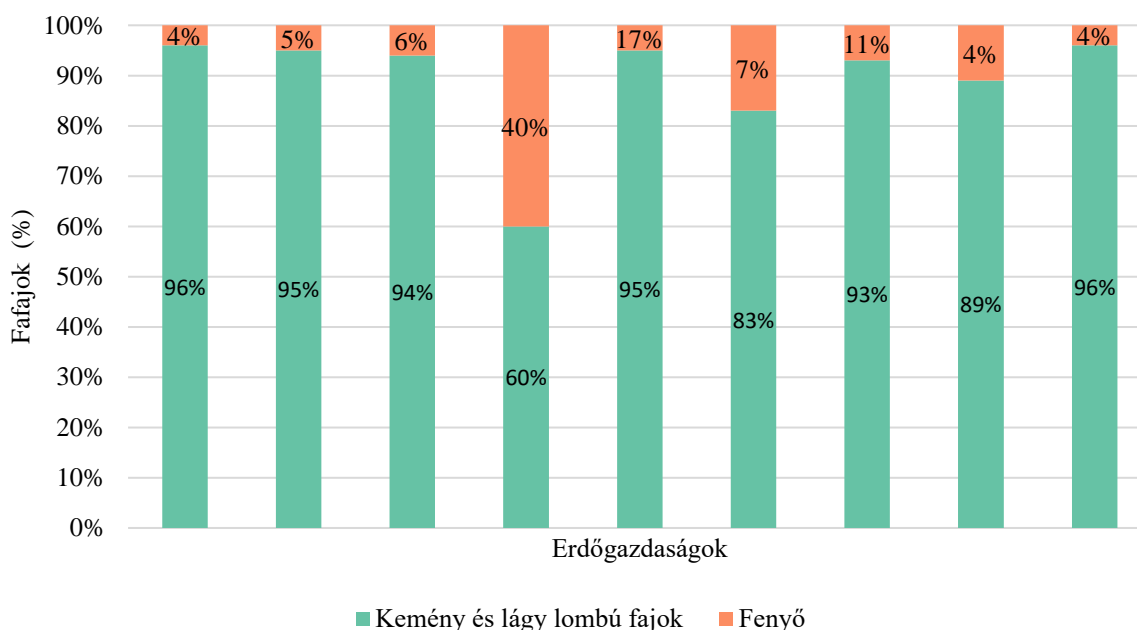
10. ábra. Magyarországon működő erdőgazdaságok

Forrás: www.fataj.hu (letöltve: 2021. november 16.)

Árbevétel és terület szempontjából a legjelentősebb állami erdőgazdaságok közé tartozik az ÉSZAKERDŐ Erdőgazdasági Zrt., amely 103 ezer hektáros területével a hazai erdőterület 6%-át kezeli, a SEFAG Erdészeti és Faipari Zrt., az EGERERDŐ Erdészeti Zrt., a Bakonyerdő Erdészeti és Faipari Zrt., a NYÍRERDŐ Erdészeti Zrt., valamint a Zalaerdő Erdészeti Zrt. A kitermelt fafajok hazánk természeti adottságainak köszönhetően igen változatosak, az erdőgazdaságok mindegyike széles palettával rendelkezik. A leggyakrabban kitermelt fafajok, fafaj-csoportok a bükk, a tölgy, az éger, az akác, a hárs, a gyertyán, a kőris, a nyár különböző fajtái, továbbá ide tartozik az erdei fenyő, a fekete fenyő, a vörösfenyő és a lucfenyő.

11. ábra. Állami erdőgazdaságok által kezelt erdőterület fafajok szerinti megoszlása

Megjegyzés: N = 9

Forrás: vállalati adatszolgáltatások alapján saját számítás

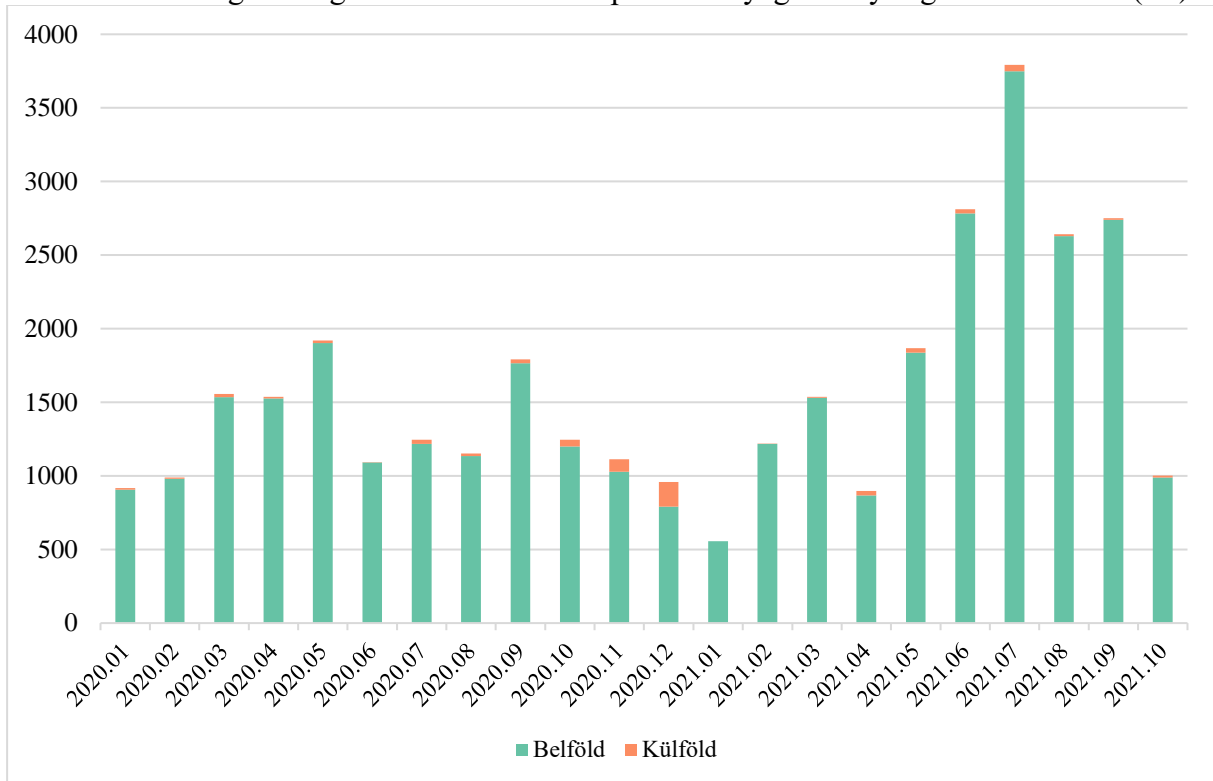
Összességében a különböző fenyőfajok kisebb arányban vannak jelen az adott területen megtalálható kemény és lágy lombú fajokhoz viszonyítva. Egy-két kivétel van csupán, ami az adott erdőgazdaság speciális földrajzi adottságaiból következik. A beérkezett válaszok alapján a fenyők átlagosan 17%-át teszik ki a kezelt erdőterületnek.

Az erdőgazdaságok döntő mennyiségben primer fatermékeket állítanak elő és feldolgozás nélkül, erdei választékként értékesítik a kitermelt faanyagot. A leggyakrabban értékesített primer fatermékek a lemezipari rönk, a fűrészrönk, a fagyártmányfa, a papírfa, a rostfa, az iparifa, a hengeres tűzifa és az energetikai célú választék.

A vizsgálatban megkérdezett 22 állami erdőgazdaság közül 10 végez fafeldolgozást. Ennek során főként fűrészelt és hasított tűzifát, szélezett és szélezetlen fűrészárut, furnér termékeket, raklapot, mezőgazdaságban és szőlészetben használt termékeket (kerítés, karó, fűrészelt oszlop) és egyéb fűrészipari termékeket árusítanak.

Az erdőgazdaságok túlnyomó részben belföldön értékesítenek. Jellemző, hogy a gyengébb minőségű faanyagokat (pl. tűzifa, apríték és rostfa) a kitermelés helyéhez közel, a környező megyékben árusítják a helyi lakosság igényeinek kielégítése érdekében. Ezeket a termékeket elsősorban magánszemélyek, önkormányzatok, tüzeptelepek vásárolják meg. Az értékesebb fűrészipari választékok belföldi kereskedelme az ország teljes területét lefedi, azonban a rentabilitás szempontjából szintén szerepet játszik a földrajzi távolság. Ezen termékek vevői elsősorban faipari vállalkozások, fafeldolgozó üzemek, kiskereskedők közül kerülnek ki. A hazánkban kitermelt faanyag kb. 10%-át értékesítik külföldön, jelentős export irányul Ausztriába, Olaszországba, Szlovákiába, Németországba és Csehországba.

12. ábra. Az erdőgazdaságok által értékesített építési faanyag mennyiségének alakulása (m³)

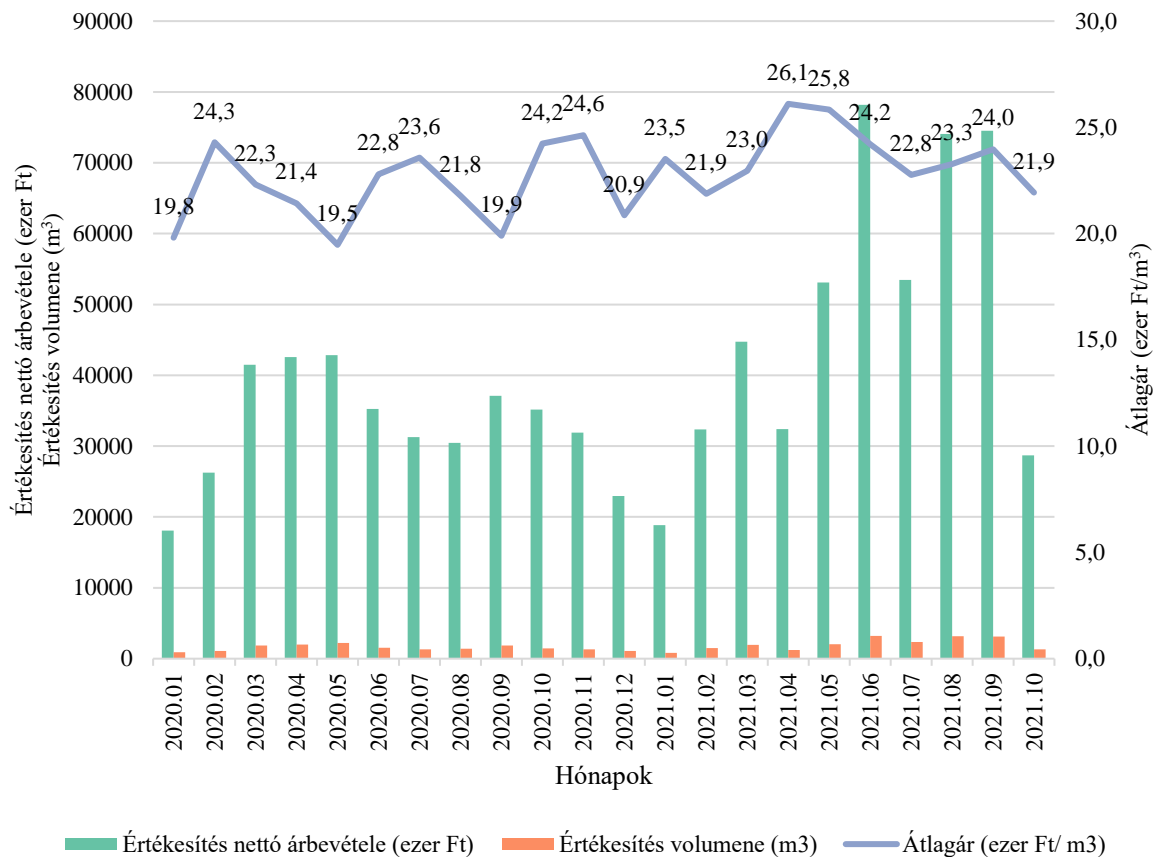

Megjegyzés: N = 4

Forrás: vállalati adatszolgáltatások alapján saját számítás

A fa építőanyagok értékesítési volumene rendkívül kicsi a teljes kitermelt faanyag mennyiségéhez képest, a megkérdezett erdőgazdaságok közül mindössze négy kereskedett ilyen termékekkel. A válaszadók szerint ennek okai minőségbeli hiányosságokra vezethetők vissza, a kitermelt fa sok esetben nem alkalmas építőipari célkora. Az eladott fa építőanyagokkal kapcsolatban fontos kiemelni, hogy volumenüket tekintve túlnyomórészt fenyő kitermelésből származnak, egy százaléknál is kevesebb az egyéb fafajták mennyisége. A GVH-hoz beérkezett válaszok alapján az erdőgazdaságok által értékesített építési fa döntő többségben saját kitermelésből származott, mindössze egy erdőgazdaságnál fordult elő, hogy vásárolt építési faanyagot (lucfenyőből készült épületipari fűrészárut) értékesített.

13. ábra. A belföldön értékesített fenyő építési fa átlagára 2020. január és 2021. október között

Megjegyzés: N = 4

Forrás: vállalati adatszolgáltatások alapján saját számítás

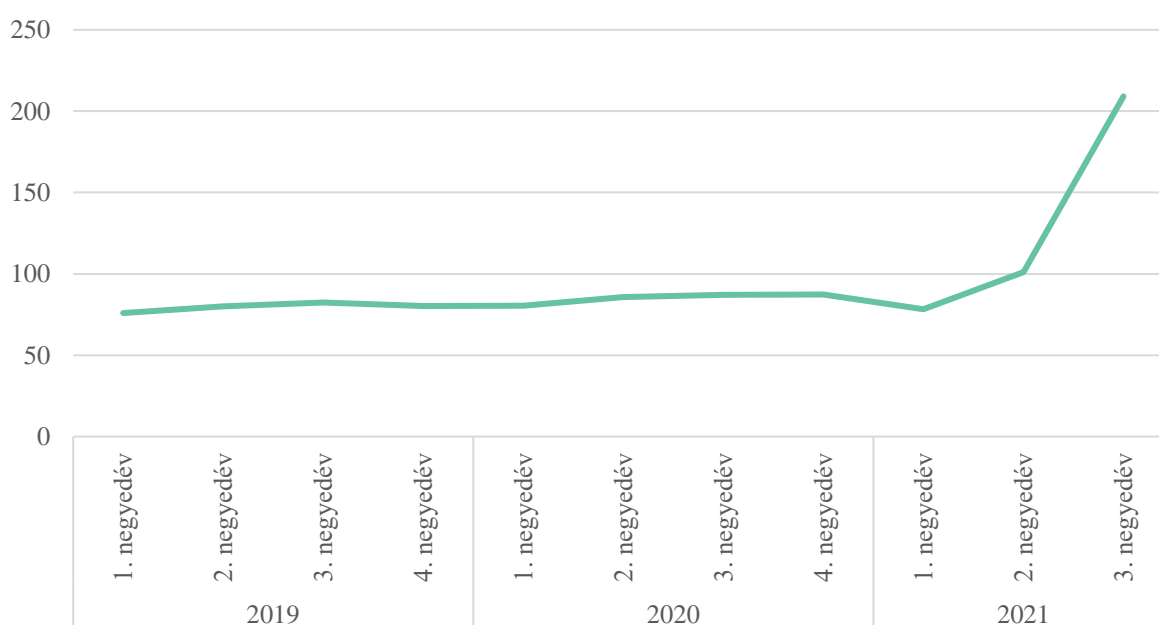
A fenyő építési fa belföldi értékesítési volumenének és árának alakulását a 13. ábra mutatja. Az árakat tekintve nem figyelhető meg kiugró tendencia, az egységár 2021 áprilisában és májusában volt a legmagasabb, ekkor átlagosan 26 000 Ft-ért értékesítettek egy m³ építési fenyőt az erdőgazdaságok. A belföldön értékesített mennyiségnél azonban az utóbbi hónapokban jelentős növekedés volt megfigyelhető, csaknem megduplázódott az előző év azonos időszakához képest (12. ábra).

Az adatkéréssel megkeresett erdőgazdaságok megerősítették, hogy élénkülő keresletet tapasztaltak a fenyő és egyéb (tölgy, bükk) faanyagok iránti 2021 tavaszától kezdődően. A szerződésekből lekötött megrendelések kielégítése a magas készletek miatt rendben megtörtént, legfeljebb a teljesítés átütemezésére volt szükség. Egyöntetűen arról számoltak be, hogy a kereslet növekedésének hatására a fafeldolgozók növelni akarták termelésüket, így számos új megrendelés érkezett be hozzájuk ebben az időszakban. Az erdőgazdaságok kitermelési lehetőségeire az időjárás és a természetvédelmi szabályozás egyaránt hatással van. Az értékesített mennyiségek tekintetében szűk a mozgásterük, hiszen egy előre meghatározott kitermelési tervet követnek, ennek módosítására bizonyos kötött keretek között az erdészeti hatóság közreműködésével kerülhet sor. Ebből kifolyólag a keresletnövekedés hatására beérkezett új megrendelések többségét el kellett utasítaniuk, több erdőgazdaság is jelezte, hogy elsődlegesen a hazai igényeket elégítették ki ebben az időszakban.

Építési fa magyarországi importja

A hazai építkezéseken felhasznált fa építőanyagok jelentős része importból származik, így az importált termékek árszintje határozza meg alapvetően a belföldi árszinteket is. Az importált fa átlagárának hosszú távú alakulása alapján az látható, hogy 2015 és 2020 között csekély mértékben változtak csak az árak, évenként némi ingadozással. Ezzel szemben 2021-ben jelentősen megugrott az importált fenyő átlagára (14. ábra). Az áremelkedés ellenére a behozott mennyiség is növekedett, az év első nyolc hónapjában 16%-kal több fenyőt hoztak be az országba mint 2020 azonos időszakában. Az ár és a behozott mennyiség együttes emelkedésének hatására már az első nyolc hónapban közel 7 milliárd forinttal magasabb volt a behozatali érték, mint egész 2020-ban volt.

14. ábra. Az importált fűrészelt fenyőáru átlagárának alakulása (Ft/kg)

Forrás: NAV EKÁER és Vámstatisztikai alapján saját számítás

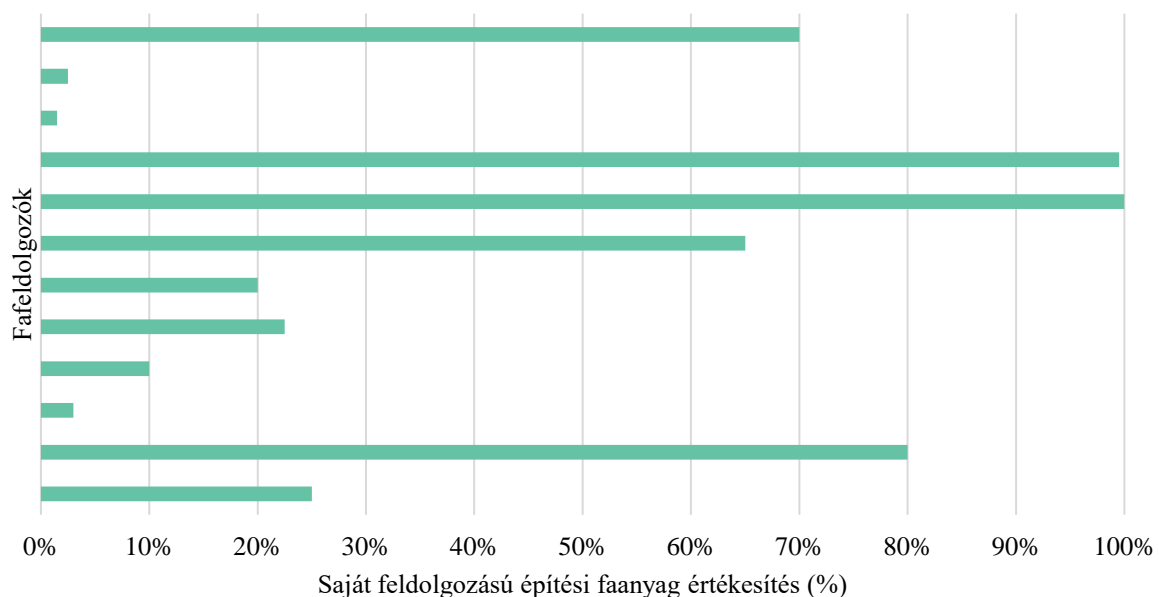
Közelebbről nézve az elmúlt pár év adatait az látható, hogy 2020 második és harmadik negyedéve mutatott különösen jelentős áremelkedéseket a fenyő építőanyagok esetén. Viszonyításképpen érdekes megnézni, hogy a tölgy fűrészáru ára 200 Ft/kg körül alakult végig az elmúlt években, és ez 2021-ben sem változott érdemben (a harmadik negyedévben 217 Ft/kg volt), tehát ekkorra már kedvezőbb lett az ára, mint a fenyőnek.

Fafeldolgozók

Hazánkban körülbelül 150 fafeldolgozó üzem működik, a legkisebbektől a több száz főt foglalkoztató nagyvállalatokig, lefedve az ország teljes területét. Az erdőgazdaságok, faipari kis- és nagykereskedők között egyaránt jelen vannak azok a társaságok, amelyek fafeldolgozást is végeznek. A legnagyobb árbevétellel rendelkező fafeldolgozók között említhető például a FALCO Zrt., a Swiss Krono Kft., a KRONOSPAN-MOFA Hungary Farostlemezyártó Kft., a SZALAI Fafeldolgozó és Kereskedelmi Kft., valamint az ERDÉRT-TUZSÉR Faipari Zrt.

Az adatkéréssel megkeresett 38 faipari kiskereskedelmi vállalkozás és fatelep közül kilenc végez fafeldolgozó vagy -kezelő tevékenységet. A beérkezett információk alapján leginkább méretre vágással és gyalulással²⁰ foglalkoznak, a fakezelés során impregnálást²¹ végeznek és felkészítik a fát a rovarok elleni védelemre. Sok esetben jellemző, hogy a fafeldolgozók megrendelések alapján, egyedi igényekre szabva gyártják le termékeiket. A tekintetben, hogy az értékesített építési faanyag mekkora hányadát teszik ki a saját feldolgozású termékek, megoszlanak a válaszok. A vállalkozások több mint felére jellemző, hogy igen kis arányban (1% és 20% között) értékesít ilyen termékeket, a megkeresettek között van azonban több olyan vállalkozás is, amely kimondottan termelő, feldolgozó tevékenységekre specializálódott, így a saját feldolgozású termékek értékesítési aránya akár a 80-100%-ot is eléri.

15. ábra. Fafeldolgozók saját feldolgozású építőfa értékesítési volumenének aránya az összes értékesítéshez viszonyítva

Megjegyzés: N = 12

Forrás: vállalati adatszolgáltatások alapján saját számítás

²⁰ A fa felső rétegének eltávolítása annak érdekében, hogy az egyenletes felszínen kevésbé tapadjanak meg a károsító baktériumok, gombák és egyéb élőlények.

²¹ A faanyag felületének kezelése egy speciális védőszerrel, mely védőréteget képez a faanyag körül, ezzel megelőzve a kártevők megjelenését, valamint az éghajlati tényezők káros hatásai okozta elhasználódást és sérülést.

VII. Kereskedők

Az építési faanyagokat szinte minden esetben a kiskereskedői szint szereplőitől vásárolják meg az építkezők, illetve a kivitelező cégek. Ebben a fejezetben a kereskedők beszerzési forrásait, a legfontosabb termékeik beszerzési és értékesítési árainak alakulását ismertetjük. Az eredmények a GVH által megkeresett, az ország különböző részeiben működő kereskedő cégek adatszolgáltatásain alapulnak.

Az adatszolgáltatást benyújtó 19 vállalkozás közül kilenc nyilatkozott úgy, hogy nem tagja semmilyen beszerzési társulásnak, három-három vállalkozás tagja a Duna Hungária Zrt.-nek, az Alföld Tüzép Hálózat Kft.-nek, illetve az „Új Ház” Zrt.-nek, ezen felül két vállalkozás a HUF-BAU Csoport tagja. A kereskedők beszerzési társulásokba tömörülve általában képesek a különböző építőanyag beszállítókkal szemben kedvezőbb feltételeket kialkudni, hiszen közösen nagyobb volumenű megrendeléseket tudnak leadni, így jelentős mértékű mennyiségi kedvezményekhez juthatnak. A beszerzési társulásokkal való szerződéskötésen keresztül csökkenhet a partner beszállítók tranzakciós költsége is.²² A beszerzési társulásoknak a fa építőanyagok piacát tekintve ugyanakkor kisebb szerepe van, ugyanis a legtöbb esetben a tagvállalkozások saját maguk szerzik be a termékeket, nem a beszerzési társulásokon keresztül. A megkérdezett kereskedő vállalkozások szerint ennek fő oka, hogy a beszerzési társulások nem tudnak olyan beszerzési partnert találni, aki az egész ország területén lévő tagokat egységesen ki tudná szolgálni faanyag kapacitásával, kedvező szállítási feltételekkel. A GVH ugyanakkor úgy látja, hogy vannak olyan nagy belföldi és külföldi fafeldolgozó vállalkozások, amelyek képesek lehetnek a beszerzési társulások igényeinek kielégítésére, ezért érdemes lehet megfontolni a fatermékek közös beszerzését is. A külföldi anyavállalatokkal rendelkező barkácsáruházak és a hazai építőanyagkereskedő láncok is jellemzően csoportszinten szerzik be az értékesített fatermékeket.

Az értékesítési lánc ezen szintjén elhelyezkedő vállalkozások alapvetően nem vagy minimális mértékben végeznek fafeldolgozó tevékenységet, jellemzően már feldolgozott formában szerzik be importból vagy belföldről a fa építőanyagokat. A nyilatkozatot benyújtó cégek leginkább impregnálást, gyalulást, valamint méretre vágást végeznek, azonban az adott vállalkozás telephelyén bármely említett folyamaton átesett faáru általában az értékesítés kis hányadát teszi csak ki.

A GVH által előzetesen kiválasztott építési fa termékek származási országát tekintve a beérkezett nyilatkozatok alapján egyértelműen elmondható, hogy a legtöbb termék valamely külföldi országból származik. Az adatszolgáltatást benyújtó vállalkozások az esetek döntő többségében Szlovákiát, Ukrainát, valamint Romániát jelölték meg a fa származási országának, több nyilatkozat azonban kiemelte Ausztriát, Németországot és természetesen Magyarországot is. Elenyésző mértékben, de említésre került Bosznia, Lengyelország, Montenegró, valamint

²² Lásd: a GVH által a magyarországi kerámia-falazóelemek piacán lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálatról szóló végleges jelentés, VI. fejezet, https://www.gvh.hu/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/A-magyarorszagi-keramia-falazoelemek-piacan-lefolytatott-gyorsitott-agazati-vizsgalat (letöltve: 2021. november 16.)

Finnország is, mint az adott építési fa termék származási országa. Ez összhangban van a korábban bemutatott KSH és NAV adatokkal.

A kereskedő vállalkozások beszállítóikat általában valamely kritériumrendszer alapján választják ki. A GVH-hoz beérkező nyilatkozatok alapján a legfontosabb tényező a kiválasztás során a termék beszerzési ára és minősége. Ezenfelül többen kiemelték a beszállítónál elérhető széles termékválasztékot, a pontos szállítási határidőket és ezzel párhuzamosan a megbízhatóságot, valamint a kiépített üzleti-, illetve sok esetben hosszabb távú személyes kapcsolatot és a beszállító piaci megítélését.

A megkérdezett vállalkozások egységesen nyilatkoztak azzal kapcsolatban, hogy nagy mértékű drágulást tapasztaltak az építési fa piacon az elmúlt fél évben, és az emelkedés lehetséges okaiként is hasonló tényezőket jelöltek meg. Kifejtették, hogy mivel az építési fát tekintve Magyarország erősen importra szorul, így a hazai árakat nagy mértékben befolyásolják mind a forrásországokban lezajló, mind a világpiaci folyamatok. A koronavírus járvány hatására kezdetben csökkent a fatermékek iránti kereslet, melynek hatására számos fűrésztelep fogta vissza vagy szüneteltette termelését. A lecsökkent kereslet azonban csak átmeneti volt, ugyanis az alacsony kamatlábaknak is köszönhetően ugrásszerűen megemelkedett a lakásfelújítási és lakásépítési szándék, illetve a pandémia okozta otthon töltött időben beindult az úgynevezett DIY (do it yourself, csináld magad) mozgalom, melynek következtében többen fa alapanyagokból barkácsoltak, ezzel tovább növelve a keresletet.

A helyzetet tovább rontotta, hogy az Egyesült Államok komoly vásárlóként jelent meg az európai piacon, főként az USA-ban lezajló hasonló folyamatok, valamint az Egyesült Államok és Kanada között kialakult vámháború következtében (Donald Trump elnök 2018-ban 20 százalék feletti büntetővámot vetett ki a Kanadából érkező faanyagra, amelyet 2020 augusztusában a központi kormányzat a fűrészáru árfolyamának óriási emelkedése miatt nyolc százalék környékére csökkentett). A beérkezett nyilatkozatok Kínát is az európai faanyagok egyik jelentős felvásárlójaként jelölték meg.

Az ugrásszerűen megnövekedett keresleten túl költségoldali tényezők is kiemelésre kerültek. Fontos tényezőként említették az energia és az üzemanyagok nagy mértékű drágulását, amely jelentősen növelte a szállítási költségeket, ezen felül pedig a forint folyamatos leértékelődése is emelte a beszerzési árakat, ugyanis a beszerzés az importkitettségnél köszönhetően az esetek jelentős többségében euróban történik.

A nyilatkozatot benyújtó kereskedők szeptember elejétől kezdődően egy enyhe árkonzolidációt éreztek, a jelenlegi árszint azonban még mindig jóval magasabb az évekkal ezelőttinél (összhangban azzal, hogy a világpiaci árak – az árak csökkenése ellenére – jelenleg is jelentősen meghaladják a válsághelyzetet megelőző árakat).

Kiválasztott termékek beszerzési árainak alakulása

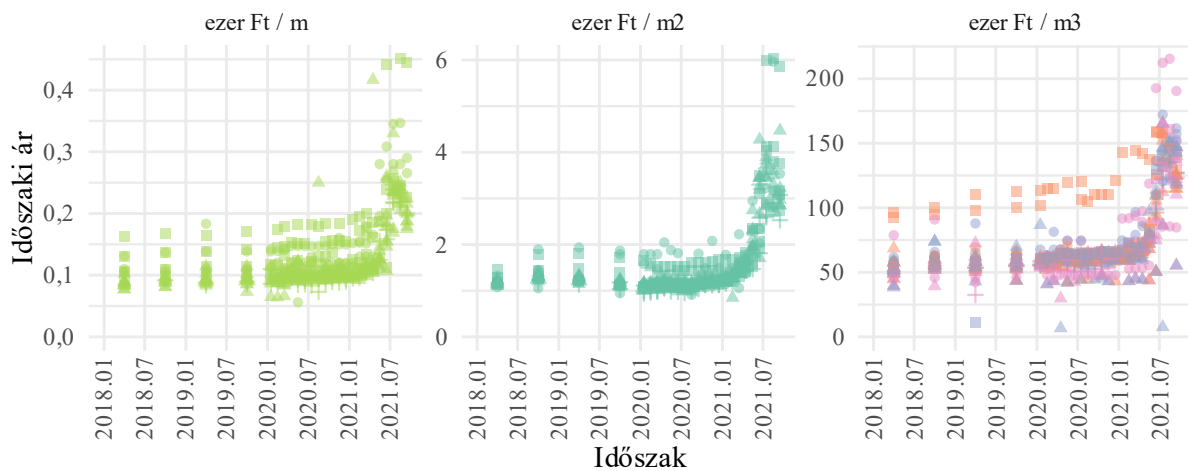
A hazai piacon elérhető, előzetesen kiválasztott építési fatermékek beszerzési árait a GVH a kereskedői, valamint a kivitelezői szinten is megvizsgálta.

Az árak megfelelő összehasonlíthatósága érdekében a GVH egészen 2018-ig visszanyúló adatokat kért a vállalkozásoktól, 2018 és 2019 esetében féléves bontásban, 2020-at és 2021-et tekintve pedig havi rendszerességgel kérte be a beszerzési és értékesítési mennyiségeket és értékeket.

Gyakran előforduló jelenség volt, hogy egy-egy kereskedő nagyobb mennyiséget rendelt a termékekből, majd azt raktározva értékesítette a keresletnek megfelelően. Ennek következtében nincs minden hónapban megfigyelhető beszerzési vagy értékesítési adat. Az átlagos árakat a beérkezett adatszolgáltatásokban szereplő volumenek és értékek összege alapján határoztuk meg. Fontos megjegyezni, hogy a gyorsított ágazati vizsgálat során megkeresett, az adatszolgáltatást benyújtó vállalatok adatai nem fedik le az egész piacot, így előfordulhat, hogy egyes fogyasztók a bemutatott áráktól eltérő értéken vásároltak építési fatermékeket. A GVH adatkérései során azonban törekedett arra, hogy a megkérdezett vállalkozások telephelyeiket tekintve reprezentálják Magyarország régióit.

A beszerzési árak mértéke és az egyes termékek relatív árai megfelelnek a vállalkozások által szövegesen benyújtott nyilatkozatoknak. Az építési fatermékek beszerzési árai drasztikus mértékben növekedtek az előző hónapokban, illetve egy enyhe konszolidáció látszódik augusztus, valamint szeptember hónapokban, azonban a jelenlegi árszint még mindig jóval magasabb a korábbi időszakokban tapasztalt beszerzési áraknál. Látható például a 4 méteres bramac tetőléc esetében, hogy amíg a 2018 és 2020 közötti időszakban egy méternyi termék beszerzési ára jellemzően 80 és 150 forint között mozgott, addig a 2021. tavaszi és nyári időszakban ez az ár bőven átlépte a 200 forintot, bizonyos esetekben akár 400 forintnál is magasabb volt. A kiválasztott OSB lap, gerenda, illetve deszka termékek esetében is hasonló tendencia mutatkozik, a kritikus időszakban nem volt ritka a beszerzési árak akár háromszoros emelkedése sem a korábbi évek árszintjéhez képest.

16. ábra. Különböző fa építőipari termékek beszerzési árainak alakulása 2018 és 2021 között

Terméknév

- 1,5cm x 250cm x 125cm OSB lap
- 10cm x 10cm x 4m fenyő gerenda
- 10cm x 15cm x 6m fenyő gerenda
- 2,5cm x 15cm x 6m fenyő deszka
- 4m-es bramac tetőléc

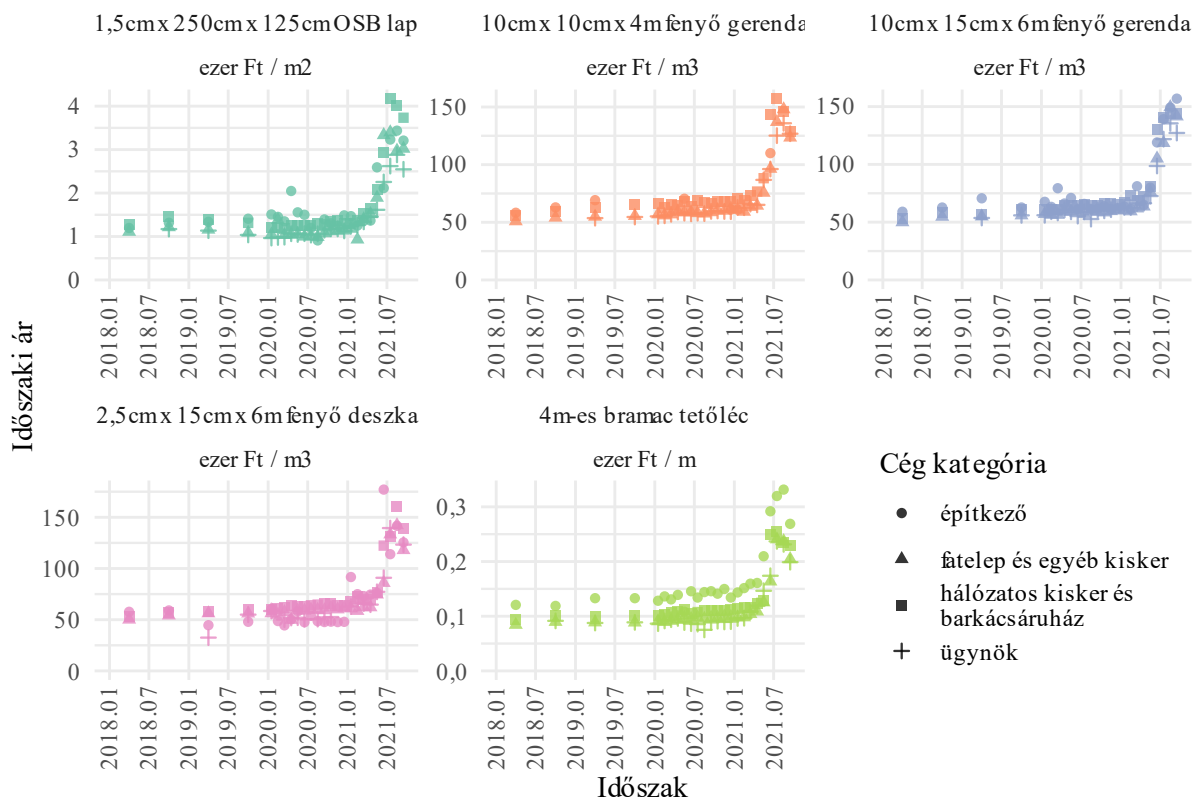
Cég kategória

- építkező
- ▲ fátelep és egyéb kisker
- hálózatos kisker és barkácsáruház
- + ügynök

Megjegyzés: N = 29

Forrás: Adatszolgáltatások alapján saját számítás

17. ábra. Különböző fa építőipari termékek beszerzési átlagárainak alakulása az egyes ellátási lánc szinteken 2018 és 2021 között

Megjegyzés: N = 29

Forrás: Adatszolgáltatások alapján saját számítás

Külön a kereskedői tevékenységet végző vállalkozásokat vizsgálva hasonló kép mutatkozik, jelen esetben azonban jobban szembetűnő, hogy a GVH rendelkezésére bocsátott adatok alapján a hálózatos kiskereskedők²³ és barkácsáruházak átlagosan jóval magasabb áron szerzik be termékeiket az ügynöki modellben működő vállalkozásokhoz, valamint a kiskereskedőkhöz képest. A különbség a gerenda, illetve deszka termékek esetében a legnagyobb.

Amennyiben külön csak a 2021-es évet tekintjük, egyértelműen látszódik a drasztikus emelkedés mind az öt vizsgált termék esetében májustól kezdődően, mely az esetek döntő többségében júliusban tetőzött, azóta pedig enyhe áresés figyelhető meg. Kivételt képez e tendencia alól a 10 cm x 15 cm keresztmetszetű, 6 méter hosszúságú gerenda, mely termékénél a GVH rendelkezésére bocsátott adatok alapján csupán minimális árcsökkenés látható a beszerzési árak tekintetében.

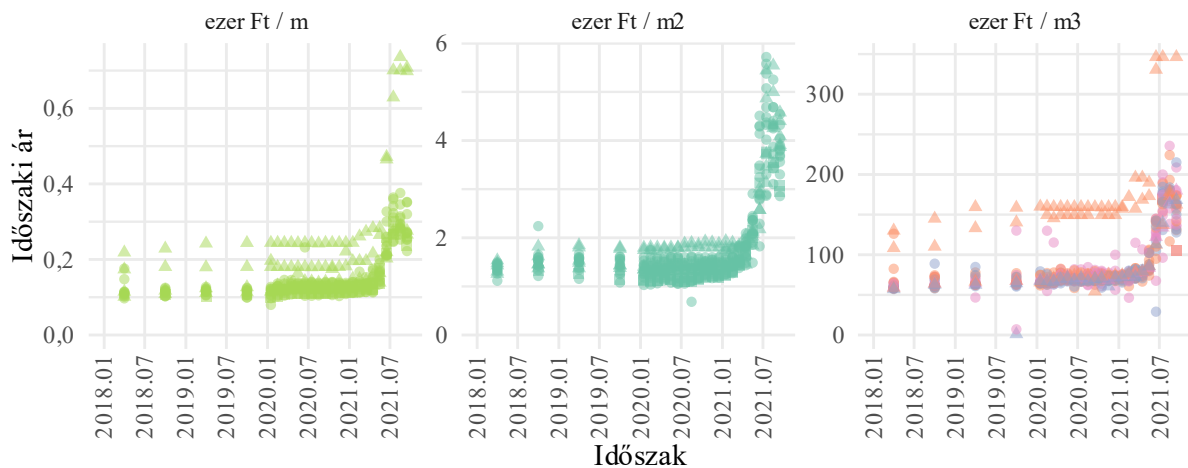
Kiválasztott termékek végfogyasztói árainak alakulása

A kereskedő vállalkozások által alkalmazott végfogyasztói árak alakulása hasonló trendet mutat, mint a beszerzési áraké. Látható, hogy az adatszolgáltatást benyújtó kereskedők értékesítési árai 2018 és 2020 között stagnáltak, 2021 második félévétől kezdődően azonban

²³ Hálózatos kiskereskedő alatt értve a Magyarország számos pontján építőanyag kiskereskedést üzemeltető, egységes márkánév alatt megjelenő láncokat.

drasztikus mértékben emelkedtek. Az értékesítési árak nagymértékű emelkedése az előzetesen kiválasztott OSB lap esetén a leginkább szembetűnő, ahol a kezdeti 1 000 és 2 000 forint közötti egy négyzetméterre vonatkozó értékesítési árak 2021. július, illetve augusztus hónapjaiban inkább 4 000 és 5 000 forint között mozogtak. Látható továbbá, hogy az értékesítési árak a hálózatos kiskerekedő és barkácsáruház kategóriákba tartozó vállalkozások esetén voltak a legmagasabbak.

18. ábra. Különböző fa építőipari termékek értékesítési árainak alakulása 2018 és 2021 között

Cég kategória

- fátelep és egyéb kisker
- ▲ hálózatos kisker és barkácsáruház
- ügynök

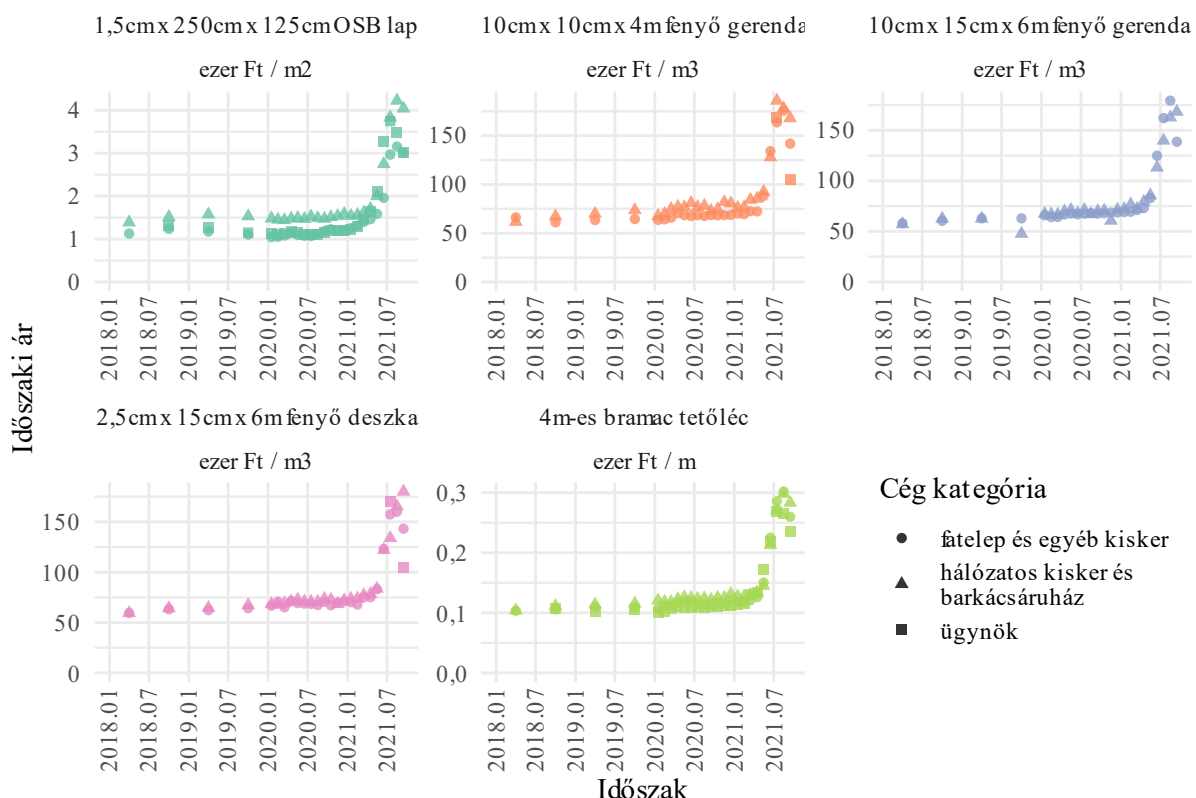
Terméknév

- 1,5cm x 250cm x 125cm OSB lap
- 10cm x 10cm x 4m fényő gerenda
- 10cm x 15cm x 6m fényő gerenda
- 2,5cm x 15cm x 6m fényő deszka
- 4m-es bramac tetőléc

Megjegyzés: N = 21

Forrás: Adatszolgáltatások alapján saját számítás

19. ábra. Különböző fa építőipari termékek értékesítési átlagárainak alakulása 2018 és 2021 között

Megjegyzés: N = 21

Forrás: Adatszolgáltatások alapján saját számítás

Külön az idei évi értékesítés végfogyasztói árait tekintve ismét az látható, hogy a júniusban kezdődő áremelkedés a legtöbb termék esetében júliusban vagy augusztusban tetőzött, a szeptemberi hónapra pedig enyhén visszaesett. Ez alól kivételt képeznek a hálózatos kiskereskedő és barkácsáruház kategóriákba tartozó vállalkozások által alkalmazott végfogyasztói árak a 2,5 cm x 15 cm keresztmetszetű, 6 méter hosszúsága deszka esetében, ahol szeptember hónapban tovább emelkedtek az értékesítési árak.

A kiskereskedők árrésének alakulása

A beszerzési és értékesítési árak vizsgálatával párhuzamosan elemeztük, hogy az elmúlt években – kimondottan 2021 nyarán – a rendelkezésre álló adatok alapján hogyan alakult a kereskedő vállalkozások bruttó árrése²⁴ az előzetesen kiválasztott építési fatermékek vonatkozásában.

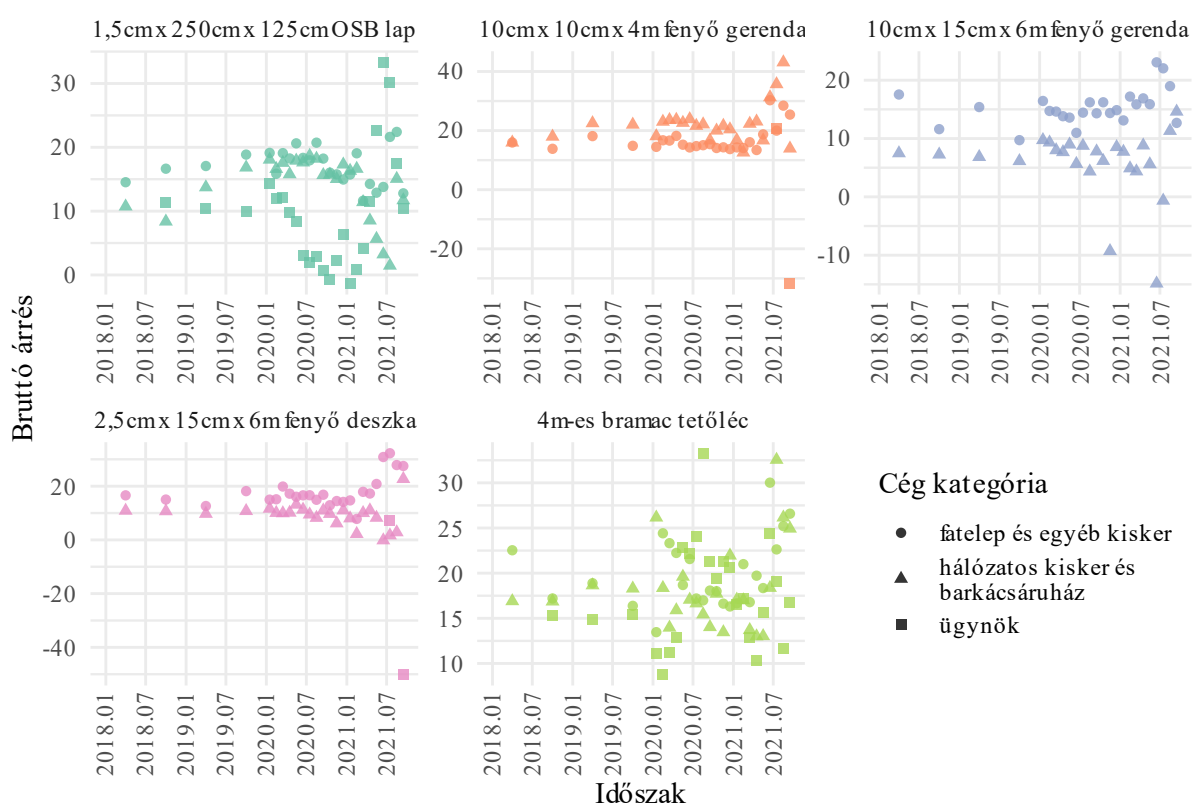
A GVH rendelkezésére bocsátott adatok alapján a reprezentatív építési fa termékek esetében a kereskedők által alkalmazott árrések szórása magas, és ez a szórás nagy mértékben emelkedett

²⁴ Az árucikk kiskereskedelmi ára és beszerzési költsége közötti különbséget fejezi ki. A bruttó árrés fedezi a kiskereskedő nem beszerzéshez kapcsolódó összes működési költségét (bérköltség, bérleti díjak, marketingköltség, hitelkamatok stb.). A beszerzési és működési költségein felül megmaradó összeg pedig a bruttó árrés profittartalmát tükrözi. (Agárdi Irma (2017): Kereskedelmi marketing és menedzsment. Akadémiai Kiadó, Budapest.)

2021 májusától kezdve. Látszik, hogy a drasztikus áremelkedések idején nem volt ritka, hogy egyes kereskedők akár 50 százalék feletti árrést alkalmaztak az értékesítés során, többen azonban veszteségesen árulták fatermékeiket.

Amennyiben az adott kereskedői kategóriába tartozó vállalkozások átlagos árrését vizsgáljuk, akkor a rendelkezésre álló adatokból az látszik, hogy 2018 és 2021 májusa között állandónak tekinthető a kereskedők által alkalmazott margin, 2021 júniusától azonban átlagosan 5-10 százalékponttal emelkedett a bruttó árrés, mely szeptemberben a legtöbb esetben visszaesett a korábbi évek szintjére.

20. ábra. Különböző fa építőipari termékek bruttó árrésének alakulása 2018 és 2021 között

Megjegyzés: N = 19

Forrás: Adatszolgáltatások alapján saját számítás

Összességében tehát a rendelkezésre álló adatok alapján az látszik, hogy az idén nyáron tapasztalható nagy mértékű áremelkedés során egyes vállalkozások a korábbiaknál jóval magasabb árrést alkalmaztak, míg mások a megemelkedett fogyasztói árak ellenére is veszteséggel értékesítették az elemzésben szereplő építési fatermékeket. A nagy szórás egyik oka a beszerzések eltérő időpontja, ugyanis amíg néhány kereskedő a 2021 tavaszán alacsonyabb áron beszerzett termékeket tudta értékesíteni a kritikus hónapokban, addig más vállalkozások a nyári időszakban voltak kénytelenek beszerezni a termékeket, jóval magasabb árakon. Az ábrákon látható erős ingadozások is azt mutatják, hogy egyértelmű következtetést nehéz levonni az egész piac vonatkozásában. Annak ellenére, hogy egyes vállalkozások a korai termékbeszerzésnek köszönhetően valamivel magasabb árrést voltak képesek alkalmazni, az egész piac tekintetében egyértelműen nem jelenthető ki, hogy a kereskedők üzletpolitikája

tovább rontotta volna a fogyasztók helyzetét, illetve nem figyelhető meg a bruttó árak szisztematikus és hosszú távú növekedése sem.

VIII. Kivitelezők

A megkérdezett kivitelező vállalkozások a fa építési anyagok származási helyét tekintve a legfontosabb forrásokként Szlovákiát, Ukrajnát, valamint Romániát jelölték meg, ezen felül említésre került Németország, Lengyelország és Magyarország is.

A korábbiakkal egybehangzóan látszik, hogy az építési fát tekintve Magyarország erősen importra szorul, így a kivitelezői szinten is felmerült a kérdés, hogy létezik-e bármilyen termék, amely az építési fa egy helyettesítőjét jelentheti. A beérkezett adatszolgáltatások alapján a kérdésre adandó válasz nemleges, a kivitelezők körében is elterjedt az az álláspont, hogy a faanyagoknak nincsen reális alternatívája a hazai építkezéseken. Volt válaszadó, akit a faanyag ellátást övező bizonytalanság egyenesen arra sarkalt, hogy csupán lapos tetőszerkezetű épületek kivitelezését vállalja el.

A kivitelező vállalkozások szintén arról nyilatkoztak, hogy nagymértékű áremelkedést tapasztaltak az elmúlt félévben. Az áremelkedés lehetséges okaiként, a kereskedőkhöz hasonlóan, a koronavírus járvány okozta kezdeti leállást, majd megugró keresletet (különösképpen az Egyesült Államok és Kína felől), valamint a költségelemek árainak emelkedését hozták fel. Ezen felül több építkező kiemelte a hazai piac sajátosságait is. Véleményük szerint a lakásfelújítási program, a családtámogatás, valamint az egyéb kedvező hitelkonstrukciók további árfelhajtó hatással jártak a magyarországi piacon.

Azzal kapcsolatban, hogy a kritikus hónapokban tapasztaltak-e bármilyen jellegű áruhiányt, az adatszolgáltatást benyújtó vállalkozások vegyesen nyilatkoztak. Egyes építkezők az áruhiány következtében más beszállítót kerestek, az eredetitől eltérő méretet rendeltek (ezzel nagy mértékben növelve az építési hulladék mennyiségét), vagy elfogadták a hosszabb szállítási időt, mely késleltette az építkezés befejezését. A termékhiányt nem tapasztaló vállalkozások általában az év első felében nagyobb mennyiségben rendeltek fatermékeket, és ez a készlet a nyári időszakban is kitarlott.

IX. Megállapítások és javaslatok

A gyorsított ágazati vizsgálat főbb megállapításai

1. A gyorsított ágazati vizsgálat során a GVH áttekintette a hazai fa építőanyagok piacát, az ott megfigyelhető árak és volumenek elmúlt években tapasztalt változásait. A vizsgálat eredményei megerősítik, hogy a fenyőfából készült építőanyagok árai 2021 során nagyon jelentős mértékben emelkedtek. Az áremelkedés mögött elsősorban világgazdasági folyamatok állnak, amelyeknek nagymértékben ki van téve hazánk, hiszen a fa építőanyagok döntő többsége importból származik.
2. A világgazdasági folyamatok közül a legjelentősebb tényező a megnövekedett amerikai és kínai kereslet az európai fa alapanyagok iránt. Az egyesült államokbeli és az ázsiai ügynökök/kereskedők magasabb árakat ajánlottak az európai fűrészárúért, tulajdonképpen felvásárolták azokat, így irányukba növekedett az export. Ennek egyik kiváltó okaként több adatszolgáltató is megemlítette az Egyesült Államok és Kanada közötti vámviszályokat (ti. az USA módosította a kanadai importra kivetett vámot), melynek következtében a kereskedőknek kanadai fa helyett alternatív beszerzési forrásokat kellett találniuk. Emellett az áremelkedéshez hozzájárultak még egyszeri tényezők is. Volt olyan ágazati szereplő, aki kifejtette, hogy a 2017–2020-as időszakban egy egészségügyi kitermelés volt megfigyelhető az európai fapiacon, amely 393 millió köbméternyi gyengébb minőségű alapanyaggal látta el a piacot, így éveken át alacsonyan maradt a rönk ára. 2021-ben azonban kisebb mértékben történt ilyesfajta egészségügyi kitermelés, következésképpen a piaci igényeket drágább (bár jobb minőségű) rönkből kellett kiszolgálni. Ezen túlmenően a drágulásban közreható tényezőként említésre kerültek még a növekvő üzemanyag- és energiaárak, valamint a munkaerőhiány is.
3. Az európai kínálati oldal visszaesésével egyidőben a belföldi kereslet növekedése volt tapasztalható, amely szintén hozzájárult az árak emelkedéséhez. A koronavírus járvány okozta otthoni munkavégzés következtében az emberek – többlet szabadidejüket és korábban utazásra, otthonon kívüli (out-of-home) aktivitásokra költött jövedelmüket felhasználva – tömegesen lakás- vagy házfelújításokba, otthoni barkácsolásba kezdtek. A különböző lakásfelújítási állami támogatások és állami beruházások tovább erősítették ezt a trendet és tovább növelték a keresletet. Emiatt értelemszerűen tovább nőtt a fatermékek iránti kereslet, amely nem segítette az amúgy is nehéz helyzetet.
4. A magas árak ugyanakkor meg tudták előzni a hosszú távú és tartós termékhiányok kialakulását, ahogy az egy piactudományban várható. Ezt igazolja, hogy a KSH adatai alapján 2021 első nyolc hónapjában 16%-kal több építési fenyőfa érkezett Magyarországra, mint egy évvel korábban és 13%-kal több, mint két évvel korábban (tehát a COVID-19 járvány előtti évben). Ez szintén összecseng a legtöbb adatszolgáltató vállalkozás nyilatkozatával, akik hosszabb szállítási időkről igen, de tartós termékhiányról jellemzően nem tudtak beszámolni.
5. A rövidtávú ellátási nehézségek és jelentős áremelkedések következtében ugyanakkor lényegesen megemelkedett a fogyasztói árak szórása, a korábban tapasztaltnál nagyobb áreltérések voltak érzékelhetők az egyes értékesítési helyek között.
6. Az ágazatban működő vállalkozások között egyetértés mutatkozott a tekintetben, hogy a 2021 első felében tapasztalt rendkívüli mértékű drágulást az elmúlt pár hónapban kisebb áresés követte, az árak és a piac konszolidációja látszik.

7. A GVH vizsgálata során külön hangsúlyt fektetett a fenyőből készült építőipari termékek helyettesíthetőségére, a helyettesítő termékek feltárására. A feltárt információk alapján az látszik, hogy a faipari termékek lényegében nem helyettesíthetők az építkezéseken, azonban a fafajok között egyre bővülő helyettesítési lehetőségek vannak. Ezek közül is kiemelkednek azok a kutatások, amelyek célja az építési felhasználásra egyébként nem alkalmas, hazánkban is szélesebb körben rendelkezésre álló, rosszabb minőségű fenyőfajok, illetve a lombos fák alkalmazási lehetőségeinek feltárása az építőiparban.

A GVH javaslatai

- 1) A GVH és a társhatóságok tapasztalatai szerint a fa építőanyagok tekintetében a kiskereskedelmi árak megismerhetősége és átláthatósága nem kellő mértékű. Ezzel párhuzamosan, a gyorsított ágazati vizsgálat megállapításai szerint az egyes kiskereskedők árai jelentős szórást mutatnak, így több kereskedő ajánlatainak összehasonlítása a fogyasztók számára megtakarítást eredményezhet. Az árak könnyebb megismerhetősége ezért jelentősen csökkentené a vevők, fogyasztók keresési költségét és élénkítené a versenyt a fa építőanyagok kiskereskedelmi piacán.

A GVH ezért felhívja a jogalkotót, hogy a fa építőanyagok kiskereskedelmével foglalkozó vállalkozások számára írja elő, hogy mindenkor aktuális árakat mind weboldalukon, mind fizikai értékesítési pontjaikon tegyék közzé. A GVH javasolja a fatermék szállításával, nyilvántartásával, valamint a szállítójegy és a műveleti lap előállításával és forgalmazásával kapcsolatos részletes szabályokról szóló 58/2017. (XII.18.) FM rendelet ennek megfelelő módosítását.

- 2) Faipari kutatások azt támasztják alá, hogy a jelen gyorsított ágazati vizsgálatban érintett egyes termékeknek lehetnek olyan helyettesítő termékei (például a lágy lombos fafajtákból előállított panelek vagy lombos fafajtákból gyártott ragasztott és hosszoldott elemek), amelyekre vonatkozóan a megfelelő kutatás és innováció – akár állami ösztönzők útján történő – támogatásával enyhíthető lehet az importfüggőség a jövőben.

Az ilyen termékek gyártására vonatkozó technológiának a hazai továbbfejlesztése nemzetstratégiai jelentőségű lehet a lakossági építőipari ágazat szempontjából, ezért a GVH javasolja ennek a kormányzati támogatását.

- 3) A gyorsított ágazati vizsgálat eredményei szerint a fa építőanyagok régiós, illetve nemzetközi forgalma jelentős, azok tekintetében nagy mértékű importkitettség mutatkozik.

A GVH ezzel összefüggésben egyrészt javasolja – a faipari termékek útjának hatékonyabb nyomon követhetősége érdekében –, hogy egy szorosabb, kölcsönös elektronikus adatszolgáltatási rendszer kerüljön kiépítésére azon országokkal, amelyek hazánkba jelentős mennyiségű faipari terméket exportálnak.

A GVH javasolja másrészt az alapanyagforrások diverzifikálását, ennek érdekében a hazai piacra beszállítani képes (EU-n kívüli) forrásországokkal államközi szerződések

megkötését, amely megkönnyíti, illetve felgyorsítja a feldolgozatlan és feldolgozott faanyagok behozatalát Magyarországra.

- 4) A GVH tapasztalatai szerint a fa építőanyagok forgalmazásával foglalkozó vállalkozások készletnyilvántartási és ügyviteli rendszerei több esetben elavultak, nem felelnek meg a mai kor követelményeinek. Ez akadályozhatja a vállalkozások belső működését, és kedvezőtlen hatással lehet a vevők, fogyasztók kiszolgálására, a gyors és precíz árajánlatok megtételére.

A GVH ezért javasolja a piaci szereplők számára készletnyilvántartási és ügyviteli rendszereik megújítását.

A GVH ezzel összefüggésben javasolja továbbá a jogalkotónak, hogy írja elő a fa építőanyagok forgalmazásával foglalkozó vállalkozások számára elektronikus ügyviteli rendszer használatának kötelezettségét, olyan módon, hogy az elvárt elektronikus ügyviteli rendszerek kiépítéséhez, fejlesztéséhez, illetve beszerzéséhez céltámogatási rendszer is kidolgozásra kerüljön.

X. Mellékletek

Felhasznált irodalom

Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, 445. o. (Budapest, 2014; Szerk.: dr. Juhász Miklós, Ruzshtiné dr. Juhász Dorina, dr. Tóth András)

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény módosításáról szóló 2000. évi CXXXVIII. törvény 20. § indokolása.

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény eltérő alkalmazásáról szóló 406/2021. (VII. 8.) Korm. rendelet.

Internetes források

https://nfk.gov.hu/download.php?id_file=42743 (letöltve: 2021. november 3.)

<https://natura.2000.hu/hu/frontpage> (Letöltve: 2021. november 8.)

https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/hu/kor0004.html (letöltve: 2021. november 11.)

https://www.agrarszektor.hu/noveny/draga-hianyicikke-valhat-a-fenyo-epuletfa-magyar-megoldas-segithet-a-kivaltasaban.33192.html?utm_source=agrarszektor&utm_medium=email&utm_campaign=hir_level (letöltés: 2021. november 5.)

<https://erdeiprogramok.hu/2019/07/24/nem-fogynak-a-fak-egyre-tobb-az-erdo-magyarorszagon/> (letöltve: 2021. november 3.)

<https://kreativlakas.com/parkettazas/tulevelu-fafajok-jellemzoi-fajtai-es-muszaki-tulajdonsagaik/> (letöltve: 2021. november 11.)

<https://www.alfoldfa.hu/tudastar/fenyofelek-lucfenyo-erdei-fenyo-borovi-vorosfenyo/> (letöltve: 2021. november 11.)

https://www.gvh.hu/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/A-magyarorszagi-keramia-falazoelemek-piacan-lefolytatott-gyorsított-agazati-vizsgalat (letöltve: 2021. november 16.)